

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў»

Выпуск №4–5 (жнівень)

АНОНС

Галоўныя літаратурныя падзеі, наўіны і даты месяца...с.	2–3
Актуалії: «Героі іх часу» і «Кніжніца» «ф».....	с. 4
Успамін Міколы Аўрамчыка пра Янку Брыля.....	с. 5
«Вайна з літаратурай»: артыкул Міхася Скоблы	с. 6
Новыя вершы Анатоля Івашчанкі.....	с. 7
Проза Ніла Гілевіча.....	с. 8–9
«Вольная зорка»: пераклады Сяргея Законікава вершау	
Міхайлы Шаўчэнкі	с. 10
«Лекторый» ад Анатоля Вярцінскага.....	с. 11
Мікола Трафімчук пра літаратурны альманах «Гоман»;	
«Рэтрагдрук».....	с. 12
«Грамада»: «Раскольная пазма» Язэпа Палубяткі і «Рэакцыя»	
Таццянны Барысюк.....	с. 13
«Бібліятэка» «ф»; з ліставання паміж Янкам Брылем і Алеsem	
Белакозам.....	с. 14
Навіны з літаратурнага замежжа.....	с. 15
Конкурс, літакцыя.....	с. 16

ЮБІЛЕІ

ТВОРЦА НЕ ДЛЯ СЯБЕ

Алесь ПАШКЕВІЧ

Барыс Мікуліч увайшоў у літаратуру яшчэ падлеткам: нарадзіўся 6 жніўня 1912 года, а са жніўня 1927-га ўжо друкаўся ў часопісе «Маладняк». Апублікаваў сем кніг, сотні рэцензій, артыкулаў, нарысаў, аглядаў. Прыехаў з Бабруйска (на той час акруговага), заваяваў літаратурны і дзяячы Менск, і ў 24 гады (25 лістапада 1936-га) быў арыштаваны і кінуты ў турму. Вярхоўны суд невіноўнаму літаратуру вынес вырак: 10 гадоў ГУЛАГ...

Барыс Мікуліч — адзін з найменш прачытаных беларускіх творцаў, адзін с самых адoranых — і не раскрытых, не ўвасобленых у тэкстах.

Ён — адзін з самых стыльных, рытмічных празаікаў. Празаік, які б мог яшчэ задоўгана да Караткевіча ўвекавечыць у гістарычным рамане Кастусе Каліноўскага. У часы, калі Максім Багдановіч быў «буржуазным», Барыс Мікуліч пісаў пра яго раман, а аўтэнтычныя звесткі атрымліваў ад Змітрака Бядулі, з якім побач жыў і з сям'ёй якога сябраваў...

Умець, але не мець магчымасці зрабіць — гэта горш за катаргу ГУЛАГу. Эта — катарга душэўная. Пасля вайны ў літаратуру прыходзяць дзесяткі маладых, а яму — вызваленаму — не дазваляюць друкаўца. Перапісваеца з даўно знаёмымі Лынъковым і Броўкам, дасылае ім свае рукапісы, чакае адказу — і атрымлівае: «Рэч вартая, але ж за Вамі цягнеца «шлейф»... «Органы» забараняюць любімай жанчыне пісаць яму.

Апантана дамагаеца працягі. Аднак і «апраўданага» яго не друкуюць. За няпоўную чатыры гады адноснай свабоды Барыс Мікуліч піша аповесці «Цяжкая гадзіна», «Развітанне», «Палеская аповесць», «Вепер на світанні», першую кнігу рамана пра часы Напалеонаўскай вайны «Адвочнае». Гэта проза — лепшае з напісанага беларускім аўтарамі ў першыя пасляваенныя гады.

У той жа час (з 1946 па 1949-ы) Барыс Мікуліч сварае адметную

кнігу-дзённік — «Аповесць для сябе», якая на сёння з'яўляецца найбольш вартасным і адметным ягоным творам. Эта — і аўтарская споведзь, і ягоная думкі пра чалавечы лёс у таталітарнай дзяржаве, і трапнія (сучасныя!) характарыстыкі многіх пісьменнікаў ды тагачаснага грамадска-літаратурнага жыцця, кранальныя самарэфлексіі ды каларытныя ўспаміны пра Змітрака Бядулю, Янку Купалу, Барыса Пастэрнака, Міхася Лынъкова. «Я сведка і поўнага агалення чалавечай душы і ператварэння цывілізаціі чалавека ў «голага звера», сведка дзіўных эвалюцый — і ў адзін, і ў другі бок. Яркіх індывідуальнасцяў, па сутнасці, атрымалася мала, але для мастака было б цікава з асобных рысаў, што належаць розным асобінам, стварыць адзін ці некалькі тыпаў — яны маглі б прынесці славу і Гогаю, і Салтыкову-Шчадрыну, і Дастаеўскаму», — прызнаўся ён. Присуды Барыса Мікуліча праішлі праверку часам: «Што ўбачыў, пачаў і зразумеў я ў Менску і якім ён быў восенню 1930 года? Толькі што прайшла «чыстка» літ. шэрагаў... Так мне ніколі і не ўдалося бачыць і чуць «легендарных» Дубоўку і Пушчу, але іхняя абаяльнасць адчувалася вельмі моцна. Пачаўся бой па ўсім фронце. І як бывае ў азарце, усё створанае раптам было аўтапісена крамолай. Пасправабалі за-крэсліць усё мінулае, у тым ліку і Багдановіча, і Цётку, і Багушэвіча. Царавалі Канакоўцін, Бэндэ і К...БелАПП — гэта была не толькі арганізацыя, гэта была паласа, «перыяд», вельмі шкодны. Не дзіва было тут закружыцца!». Характа-

Барыс Мікуліч

важлівасцяў. Колас узвешваў усё, а раз зрабіўшы ацэнку ці выказаўшы думку, — ніколі іх не мяняў і ахоўваў ад «рэвізіі». Купала — сама натхненне, маса экспромтаў, усё ў парываннях; Колас — у карпатлівой працы, у «выседжванні», у стараннай

ненні. Я пачынаю новае жыццё... КАНЕЦ».

Канец быў недалёка: праз тры гады пасля вызвалення Барыса Мікуліча зноў арыштоўваюць і высылаюць у далёкі Краснайскі край, у пасёлак Машукоўку. Следчы перад этапам будзе здзекваща: «Сколько заплатил за то, что с тебя сняли судимость?». «Машуковак такіх — цьма, — пісаў ён у сваіх лістах. — Урад павінен ведаць, што калі б ліквідавалі гэтых Машукоўкі, у краіне б наступіла вясна».

Вясны ў сваім жыцці няволініка Барыс Мікуліч не дачакаўся. У высылцы ён жаніўся, нарадзіў сына — і ў 42 гады 17 чэрвеня 1954 года адышоў у нябыт. Адышоў — яшчэ на доўгія дзесяцігоддзі.

Дэтэктывы не толькі лёс пісьменніка, але — і ягоных твораў. Дзённік Барыса Мікуліча — «Аповесць для сябе» — дзіўным чынам вызваліў са спратаў КДБ калега-пісьменнік

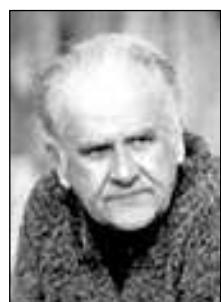
Сяргей Грахоўскі, — з нечаканай дапамогай тагачаснага начальніка беларускай школы КДБ. У 1970 годзе «Аповесць для сябе» збіраўся апублікаваць макаёнкаўскі «Нёман». Было расчытана і перадрукавана 100 машынапісных старонак, якія неўзабаве «супрацоўнікі ў штацкім» канфіскавалі разам з рукапісам. Публікацыі — творчага ўваскрашэння — Барыса Мікуліча не адбылося. Толькі ў 1987-м «Нёман» апублікаваў першую частку «Аповесці для сябе», другую ж — больш чым праз год...

Ягонае цела засталося на абшарах краснайскай тайгі. «Мне часта з суровай і заветнай сібірскай далечы чуеца пранікнёны голас Барыса Мікуліча, — прызнаваўся ў пасляплюю да публікацыі «Аповесці для сябе» Сяргей Грахоўскі. — Там пад крышталёвым саркафагам у вечнай мерзлаце — яго адзінокая магіла і жыве добрая памяць удзячных яму людзей».

Сёння школьнікі Машукоўкі, сярод якіх нямала нашчадкаў колішніх сталінскіх зэкав, пад ачолам настаўніка гісторыі Міхаила Захарцова даглядаюць магілу Барыса Мікуліча, збираюць звесткі аб ім у школьні краязнаўчы музей, вядуць актыўную перапіску з Саюзам беларускіх пісьменнікаў, членам якога Барыс Мікуліч быў ад самага заснавання — з 1934 года. Па просьбе гэтай творчай арганізацыі Беларусь з боку губернатара Краснайскага краю абяцалася дапамога ў захаванні памяці пра беларускага празайка-пакутніка.

На Радзіме ж, мяркуючы па сучаснай ідэалагічнай кан'юнктуре, не зважаючы на юбілей, згадак пра Барыса Мікуліча няшмат. Калі не скажаць больш жорстка. Апошняя ягоная публікацыя была 14 гадоў таму. Аднак — верыца — апошнія слова беларускі пісьменнік Барыс Мікуліч яшчэ скажа: у цалкам апубліканай і прачытанай літаратурнай спадчыне. А таксама застаеца спадзяванне, што ягоны прах — як і парэшткі знішчаных на этапах Сібіры Уладзіміра Жылкі да здзясяткай іншых класікай нашай літаратуры — вернеца ўрэшце на Беларусь, дзе знойдзе свой супакой у нацыянальным Пантэоне.

Бо ўсё яны пісалі і жылі — усё ж — не для сябе...

▼ МЕСЯЦАЛОУ**ВЫСТАВА МЕСЯЦА**

2 жніўня ў Музеі гісторыі беларускай літаратуры, які месціца ў Мінскім Траецкім прадмесці, адкрылася выставка, прысвечаная 90-годдзю з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Янкі Брыля. На презентацыі выставы прынялі ўдзел каля пайсотні чалавек, сярод якіх былі родныя і калегі пісьменніка, літаратуразнаўцы, музеенія супрацоўнікі, а таксама чытачы. Сваімі згадкамі і ўспамінамі пра Я. Брыля, а таксама ўражаннямі ад экспазіцыі падзяліліся Ніл Глевіч, Анатоль Вярцінскі, Але́сь Пашкевіч, Васіль Жуковіч, Міхась Скобла, Анатоль Сідарэвіч. Мастацкія тэксты Я. Брыля прачытала народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч.

МЕМАРЫЯЛ МЕСЯЦА

Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа адзначае 40-годдзе са дня заснавання філіяла «Мікалаеўшчына», які знаходзіцца ў Стойбцоўскім раёне Мінскай вобласці. Да гэтай даты абоноўлена сталая экспазіцыя літаратурна-мемарыяльнага комплексу «Смольня». Юбілею прысвечана і адкрыцце дзвюх тэматычных выстаў з фондаў музея «Пад Нёманаўскім сонцам» (гістарычная рэтраспектывы жыцця філіяла за чатыры дзесяцігоддзі) і «Незабыўная сустрэча» (да 95-годдзя з дня першай сустрэчы Коласа і Купалы). Асновай экспазіцыі сталі мастицкія партрэты песняроў ды рэдкія фотаздымкі.

КНІГА МЕСЯЦА

Пабачыў свет пяты том 23 тамовага Збору твораў народнага паэта Беларусі Ніла Глевіча (Вільня, «Наша Будучыня»). Гэта нечарговая па агульным ліку кніга пісьменніцкага творчага набытку, якая складаецца з так званых літаратурных містыфікацый, сярод якіх — кананічны тэкст беларускага бестсэлера другой паловы XX стагоддзя «Сказ пра Лысую гару» (сам жа пяты том выйшаў накладам у 100 асобнікаў), апублікаваны раней пад рознымі псеўданімамі ў перыядычным друку паэм «Ачмурэнне», «Гэй, наперад! Гэй, назад!», «Сказ пра ватнік», «Пісьмо правадырам», «Сказ аб незвычайнай эпідэміі ў старожытнай Тутэмі», «Сказ пра Лігу Чыстакроўных», «Сказ пра самых страшных у Беларусі злачынцаў», «Гол», а таксама трэх гумарыстычных паэм «cranний юнацкай пары». Увесе пазамзор разам становіцца адмысловым паэтычным грэৎскава-сатырычным летапісам нашай эпохі. Том узбагачаны змястоўным «Дадаткам».

ІНІЦЫЯТЫВА МЕСЯЦА

Жыхар Віцебска Барыс Хамайдз распачаў збор пад зверотам за наяднанне адной з вуліц Мінска імя народнага пісьменніка Беларусі Янкі Брыля. Падобную ініцыятыву праводзяць і сябры Віцебскага Таварыства беларускай мовы. Подпісы будуть перадавацца старшыні Мінскага гарыканкама Міхаілу Паўлаву.

СУД МЕСЯЦА

19 жніўня ў Брэсце падчас презентациі сваёй кнігі «Лісты зь лесу» быў арыштаваны малады палітык і літаратар Павел Севярынец. Разам з ім было затрымана 28 чалавек. Аўтар пакараны на 15 сутак арышту паводле артыкула Адміністрацыйнага кодэкса — за «паўторнае парушэнне Закона аб сходах і масавых мерапрыемствах». Суд Маскоўскага раёна Брэста прысудзіў Паўлу Севярынцу 15 сутак арышту.

Павел Севярынец — аўтар кніг «Дыджай Адраджэння» (1998 г.), «Пакаленне «Маладога фронту» (2002 г.), «Нацыянальная ідэя. Фэміналёгія Беларусі» (2005 г.) і «Лісты зь лесу» (2007 г.), якую пісаў у няволі — на «хіміі».

Калі за презентацыю кнігі арыштоўваюць — не «квітнее» не толькі літаратура, але і сама дзяржава...

ПРАЕКТ МЕСЯЦА

НАЦЫЯ.SOS. Пад такой назвай у Інтэрнэце па ініцыятыве аргкамітэта Года Памяці неўзабаве адкрываецца сайт. Ён прысвячаны найактуальнім пытанням грамадскага жыцця і лёсу краіны. Структурай сайта прадугледжваюцца чатыры разделы:

«Рэпрэсаваная Беларусь» — дакументы, кнігі, лісты, факты, якія асвятляюць і паглыбліваюць уяўленне чытачоў аб маштабах ліхіх падзеяў на Беларусі;

«Адвечнае» — культурна-гістарычнае спадчына, здабыткі і страты, яе развіццё і паглыбленне ў творах літаратуры і іншых відаў мастацтва;

«Беларусь у свеце і дома» — палітыка, экалогія і нацыянальнае жыццё, дэмакратычныя каштоўнасці і разняволенне душы народа;

«Творы» — найбольш адметнае ў творчасці беларускіх пісьменнікаў, культуролагі, сацыёлагі, філософы надзённай нацыянальна-патрыйчай тэматыкі.

Прымаючыя прапановы для размяшчэння на сایце матэрыялаў, артыкулаў, кніг, нататак, лістоў, якія адпавядаюць тэматыцы, пазначанай вышэй. (Адрес контактавання: 220064, п/ч 128, Коваль Ірыне; e-mail: tut-mail@list.ru, маб. тэл.: 8 375 297767713.)

► ЛІТНАВІНЫ**БРЫЛЁУСКІЯ СУСТРЭЧЫ-2007**

4 жніўня, у дзень 90-годдзя з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Янкі Брыля Саюзам беларускіх пісьменнікаў закладзена традыцыя правядзення Брылёўскіх чытанняў у наднёманскім Крынічным, якія з паловы 80-х гадоў сталі для пісьменніка творчым летнім скітам. Успомніць творцу і падзяліцца сваімі згадкамі пра яго з Мінску разам з родзічамі пісьменніка прыехалі Генадзь Бураўкін, Анатоль Верабей, Анатоль Вярцінскі, Наталля Давыдзенка, Але́сь Жук, Сяргей Законікаў, Анатоль Кудравец, Але́сь Пашкевіч, Барыс Пятровіч, Анатоль Сідарэвіч, Сяргей Сідаровіч, Міхась Скобла, Міхась Шавыркін, Антаніна Хатэнка.

Літаратуразнаўца Анатоль Верабей прачытаў даклад пра лёс і творчасць Янкі Брыля і ягонага малодшага сябра Уладзіміра Карапкевіча. Расповеды ўсіх прысутных былі сардэчнымі

У Крынічным — «Брылёўскія сустрэчы»

і спавядальнымі. Над берагам Нёмана на падворку Брылёўскага лецішча гучалі вершы і проза, а таксама гукі старадаўнія дуды.

У гэтай гістарычнай мясціне адбылася і презентацыя двух вы-

пускаў «Літаратурнай Беларусі» з газетай «Новы час».

(Матэрыялы, прысвячаны Янку Брылю, чытайце на стар. 5 і 14 «Літаратурнай Беларусі».)

Наш. кар.

**УШАНАВАЛІ ПАМЯЦЬ
ЛАРЫСЫ ГЕНІЮШ**

9 жніўня знакамітай беларускай паэтэсе-пакутніцы споўнілася 97 гадоў. У зэльвенскай Свята-Траецкай царкве прайшло малебен за Ларысу Геніюш. Святар чытаў літургічную частку малебну па Евангеллі, якое паэтэса падарыла царкве яшчэ ў савецкія часы. У сваім казанні да прыхаджан святар называў Маркса і Леніна сатаністамі. (На цэнтральнай плошчы Зэльвы стаіць помнік Леніну.)

Потым усе арганізавана наўсядзялі на могілкі, дзе таксама чыталі малітву каля помніка Ларысе і Янку Геніюшам. Да пом-

ніка беларуская моладзь ускладаў кветкі.

«Сёння ў грамадскім жыцці, у палітыцы, у нашай эліце не стае моцы духу, стойкасці, прынцыповасці. Усім гэтым валодала Ларыса Геніюш, — адзначыў адзін з актыўістаў руху «За Свабоду», які арганізоўваў гэту акцыю, Павал Мажэйка. — І таму хочацца сюды прыхаджаніцца ў такі дзень, схіліцца перад ёю галаву, і гэтым самым дакрануцца да святасці ўзяліцца той энергіі, якая пануе ў Зэльве».

Паводле Радыё Свабода

Беларуская моладзь на могілі Ларысы Геніюш

ВІЦЕБСКІ КОНКУРС

Віцебскае аддзяленне Саюза беларускіх пісьменнікаў правяло абласны конкурс маладых паэтаў, прысвячаны 125-годдзю Янкі Купалы.

Фінал адбыўся ў Купалаўскіх Ляўках, дзе пераможцы чыталі свае вершы. Няхай прызы не вылучаліся раскошай, затое панавала ўвага да здольнасцяў і таленту. Арганізаторы конкурсу і імпрэзы старшыня аддзялення СБП Франц Сіўко і вядомая по-лацкай паэтка Лера Сом зрабілі ўсё, каб адшукані ўсіх, на каго, не выключана, будзе спадзявацца беларуская літаратура ў будучым. Пераможцамі сталі Аляксандар Замкоўскі з Полацка, новапалачанка Ірына Бельская, Ірына Барысенка і Сяргей Сіманенка з Віцебску. Вельмі розныя, непадобныя адзін да аднаго, ні на старэйшых творцаў...

У маладосці вершы пішуць многія, але паэтам нараджаюцца няшмат. Но паэзія — гэта стан душы, гэта здольнасць адчуваць жыццё. Паэзія не трывае хлусні. Уявіць паэтам чалавека, які на святыні месцы будзе чытаць вершы з чужынскім менталітэтам вельмі цяжка, немагчыма. Як пісаў пра тое Аляксандар Замкоўскі:

... Як немагчыма, каб гара
трымала некалькі Ісусаў.
Як крыж, што ззяе скрэз вітраж,
Ня можа стаць звычайным

плюсам.

Вадзім Баршчэўскі

ДЗЕВЯНОСТАГОДЗЕ ПІМЕНА ПАНЧАНКІ

23 жніўня споўнілася 90 гадоў з дня нараджэння народнага паэта Беларусі, ветэрана Вялікай Айчыннай вайны Пімена Панчанкі. Сваімі кнігамі — ад «Франскага дзённіка» да «Горкага жолуда» — ён перадаваў нахіленае майстэрства ў выяўленні свайго ўнутранага свету, не падробную занепакоенасць станам грамадскай самасвядомасці сваёй нацыі. Выцясненне беларускай мовы з грамадскага ўжытку і без-

духу ў народзе быў ягонымі асноўнымі проблемамі. Нават смерть

Пімена Панчанкі з сённяшняга дня выглядае сімвалічнай: ён адышоў за паўтары месяцы да ганебнага рэферэндума па нацыянальной сімваліцы і дэзвюхмою... Пахаванне народнага паэта Беларусі прайшло на агульнадзяржаўным узроўні. Пад афіцыйным некралогам паставілі подпісы прэзідэнт А. Лукашэнка, старшыня Вярхоўнага

Савета М. Грый, а таксама больш сарака беларускіх пісьменнікаў.

Праз 12 гадоў юбілей паэта прайшоў па-за дзяржавай увагай. У жнівеньскім спікотны дзень каля могілкі П. Панчанкі на Усходніх могілках сабраліся ягоныя родныя, калегі і чытачы. На мітынгу выступілі пісьменнікі Г. Бураўкін, А. Вярцінскі, У. Някляеў, А. Пашкевіч і Л. Дранько-Майсюк.

С. Ганаровіч

▶ ДАТЫ

ЛІТАРАТУРАЗНАЎЧАМУ КАЛУМБУ – 75

7 жніўня споўнілася 75 гадоў славутаму даследчыку беларускай літаратуры, настомнаму энцыклапедысту Адаму Восіпавічу Мальдзісу.

Ён нарадзіўся ў вёсцы Расолы былога Віленска-Троцкага павету (цяпер — Астравецкі раён). Будучы прафесар пайшоў у школу толькі з пятага класа (у Гудагайскую сямігодку), з пачатковай адукцыяй да-памагаў бацька. Яшчэ ў школьнія гады пачаў пісаць допісы і вершы. Скончыў журфак БДУ, быў па размеркаванні накіраваны адказным сакратаром у Радашковіцкую раённую газету. Пасля аспірантуры Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН Беларусі з 1963 г. працаў малодшым, старшим навуковым супрацоўнікам, загадчыкам сектара ўзаемасувязей літаратур, загадчыкам аддзела.

40 гадоў назад Адам Восіпавіч стаў сябрам Саюза пісьменнікаў, у 1987-м абараніў доктарскую дысертацыю, з 1990 г. — прафесар. Ён — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Я. Коласа (1980), «Заслужаны для польскай культуры» (1982).

З 1991 г. Адам Мальдзіс стаў дырэктарам Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра імя Ф. Скарыны. Быў прэзідэнтам Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў, старшыней мемарыяльнай камісіі Саюза пісьменнікаў і сябрам Рады (на мінульым з'ездзе Саюза беларускіх пісьменнікаў

узві ѿ самаадвод па стане зда-роўя). Некалькі гадоў ачольваў Беларускі ПЭН-цэнтр. Мае шэраг дзяржаўных узнагарод.

Найбольш значная кнігі Адама Мальдзіса наноў адкрывалі нацыянальную літаратуру з нябыту архіваў, а праз тое — і саму Беларусь: «Падарожжа ў XIX стагоддзе», «Таямніцы старожытных сковішчаў», «Беларусь у ллюстэрку мемуарной літаратуры XVIII стагоддзя». Культавай стала ягоная кніга «Жыщце і ўзнясенне Уладзіміра Каараткевіча».

Адам Мальдзіс — кіраунік пісьменнікі, якія нястомны лепапісец-храніст — стаў аўтарам тысяч публікацый, у якіх адкрываў і ўвекавечваў нацыянальную культуру.

Рада Саюза беларускіх пісьменнікаў віншуе сваёму настомнага літаратуразнаўчага Калумба з юбілеем і шчыра жадае яму яшчэ соцен вандравання і тысяч адкрыццяў!

2008-ы — ГОД ДУНІНА-МАРЦІНКЕВІЧА

Гарадская суполка Таварыства беларускай мовы прапанавала Бабруйскому гарыканкаму 2008 год правесці пад знакам 200-гадовага юбілею беларускага пісьменніка Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча.

Актывісты пропанавалі ўста-ляваць у Бабруйску помнік Дуні-ну-Марцінкевічу, перайменаваць

бульвару Карла Лібкхенхкта ў вуліцу Дуніна-Марцінкевіча, а таксама на працягу ўсяго года выкарыстоўваць юбілейную тэматыку ў аздабленні вуліцаў Бабруйска.

Беларускі драматург Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч нарадзіўся 4 лютага 1808 года на Бабруйшчыне ў фальварку Панюшкавічы. Хрысцілі Дуніна-Марцінкевіча ў Бабруйскім кафедральным касцёле. У Бабруйску ён скончыў павятовую школу.

Напрыканцы 80 гадоў XX ст. у Бабруйску ўжо збраліся ўсталяваць помнік Дуніну-Марцінкевічу, але справу не давялі да канца. Помнік скраплі... Замест яго паставілі непрыкметны бюст. Вуліцы з імем Дуніна-Марцінкевіча ў Бабруйску няма. Раней у яго гонар быў названы тэатр, які месціцца на вуліцы Карла Лібкхенхкта.

Паводле Радыё Свабода

назваў кніг, але практична нічога не выкупілі, у гэтым жа годзе «наогул нічога не замовілі», прызнаўся ён у інтэрв’ю БелААН.

Дырэктар «Мастацкай літаратуры» таксама паведаміў, што напрыканцы лета выдавецтва выдаць аўдыёдиск з запісамі твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Творы будуць чытаць самі аўтары, а таксама сын Якуба Коласа, Уладзімір Каараткевіч ды беларускія акцёры. Пачынанне выдатнае і неабходнае. Толькі ці дойдзе яно ў беларускія школы — пытанне да Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь.

У КАРЛАВЫМ УНІВЕРСІТЭЦЕ – МОВА СКАРЫНЫ

Два семестры студэнты філософскага факультета старэйшага Цэнтральнай і Усходнай Еўропе Карлавага ўніверсітэта ў Празе будуць вучыць беларускую мову.

— Ідя была ўспрыніта на «ўра», — распавёў мовазнаўца Юрась Бушлякоў, які будзе выкладаць беларускую мову. — Запісцца могуць студэнты ўсіх курсаў. За наведванне нашых занятак студэнты будуць атрымліваць дадатковыя балы... Заняткі пачнучца ў кастрычніку. Мая задача — каб пасля курса студэнты моглі хадзіць па-беларуску. Гэта для іх будзе адносна проста: чэшская і беларуская мовы ў многім падобныя.

▶ МУЗЕЙ

Ужо некалькі гадоў у Гарадні дзейнічае грамадскі Музей Васіля Быкава, які апякуе Гарадское грамадскае аб'яднанне ветэранаў вайны, працы і ўзброеных сіл. У Музее Быкава (пакуль адзінам на Беларусі) захоўваюцца сотні арыгінальных дакументаў і матэрыялаў, ён становіцца адметным культурна-асветніцкім асяродкам горада: у ім адбываюцца вечарыны, выдаецца бюлетэнь «Прайдай адзінай». Арганізатар і кіраунік Музея — Мікола Мельнікаў, ветэран Вялікай Айчыннай вайны, сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў. «Паважаныя супрацоўнікі «Літаратурнай Беларусі! — напісаў нядахуна спадар Мікола нашай рэдакцыі. — Віншую з выхадам нашай газеты. Эта значная падзея ў культурным жыцці Беларусі. Добраю справу зрабілі ў імя шматпакутнай Беларусі. Вялікі дзякую за адданасць і мужнасць». У лісце быў і матэрыял пра Быкаўскі музей, які і друкуем ніжэй.

БЫКАЎ З НАМІ

Імя Быкава стала для кожнага свядомага беларуса ўвасаблением мужнасці, незалежнасці, высокага патрыятызму. Пісьменнік усё жыццё быў салдатам, рэдагавым на перадвой. Ён падаваў прыклад жыццястайкасці. Яго творы, як свежы глыток вады, як прыветны агеньчык, што даюць ратаванне знявераным.

Я быў на пахаванні Васіля Быкава. Убачанае ўскалыхнула мяне сілай болю, ахапіўшага ўсіх, хто прыйшоў развітаца з вялікім пісьменнікам. А іх было не менш 70 тысяч. Людзі прыйшлі на развітанне, каб прасіць прабачэння, адкупіць свою віну перад чалавекам, які заклікаў «устаць з каленяў», ісці ў агонь за гонар Айчынны. Людзі ішлі за труной, авеяныя бел-чырвона-белымі сцягамі...

Па прапанове ветэранаў вайны, выказанай імі 7 ліпеня 2003 года на сходзе Гродзенскага гарадскога грамадскага аб'яднання ветэранаў вайны, працы і ўзброеных сіл, быў

створаны музей Васіля Быкава. Гэта, па сутнасці, першы крок на Гродзеншчыне па ўвекавечванні памяці нашага вялікага земляка, сусветна вядомага творцы. Музей імкненца раскрыць людзям веліч Васіля Быкава для Бацькаўшчыны, зрабіць вядомымі асноўнымі старонкі яго жыцця і творчасці — і такім чынам садзейніцаць у нейкай ступені фармаванню ў грамадзян такіх якасцяў і каштоўнасцяў, як чалавечнасць, працалюбства і справядлівасць, высокая грамадзянскасць, адказнасць перад сваім сумленнем, якія высока цнані ў імя яго!

Мікола Мельнікаў

У Музее Васіля Быкава ў Гродні

▶ МОВА

«КАМПУТАРНЫ СЛОЎНІК»**У ІНТЭРНЭЦЕ**

У інтэрнэце з’явіўся адкрыты ангельска-беларускі слоўнік тэрмінаў у галіне IT. На сایце пададзена калі дзвюх тысячачаў слоўніковых артыкулаў па тэмах «Агульнакампьютарная лексіка», «Інтэрнэт і мабільная сувязь», «Графіка і вэб-дизайн», «Програмаванне», «Аўдыё і відэё», «Гульні». Слоўнік мусіць дапамагчы беларусам у стварэнні ды ўнармаванні кампьютарнай тэрміналогіі ў роднай мове. Для карыстання слоўнікам неабходна толькі зарэгістравацца на сایце www.kamputerm.belarushosting.org.

ШКОЛЬНЫЯ БІБЛІЯТЭКІ – БЕЗ БЕЛАРУСКІХ КНІГ

Пра катастрофічны стан з замовамі і набыццём беларускай кнігі школьнымі бібліятэкамі (якія сёлета не купілі ніводнага праграмнага і пазапрограмнага твора па беларускай літаратуре) распавёў на прэсавай канферэнцыі дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Уладзіслau Мачульскі. Па ягоным шчырым прызнанні, «школьныя бібліятэкі самаходліліся ад таго, каб давольваць дзяцей праграмнай літаратурай». «У мінульым годзе бібліятэкі сістэмы Міністэрства адукацыі замовілі васеннацца

вядомыя ва ўсім свеце Карлай ўніверсітэт быў заснаваны ў XIV стагоддзі. Паўтысячагоддзя таму як вольны слухач у ім студыяваў беларускі першадрукар, пісьменнік і асветнік Францыск Скарына.

Да этага часу ў Карлавым ўніверсітэце вучылі мовы ўсіх суседзяў Беларусі: польскую, украінскую, расійскую, літоўскую, латышскую. Цяпер чэшскія студэнты змогуць чытаць Янку Купалу і Максіма Багдановіча ў арыгінале.

Глеб Лабадзенка

БОГАСЛУЖЭННЕ ПА-БЕЛАРУСКУ

Інфармацыйнае агенцтва Беларускай Праваслаўнай Царквы выпусціла два новыя дыскі з запісамі богаслужэння на беларускай мове. На адным запісаны літургія Іаана Залатавуста, на другім — у фармаце трэз з літургіяй запісаны малебен, паніхіда, ранішня і вячэрня малітвы (чытае пратоіерэй Сергій Гардун) і баагласнік.

Спевы выконваюць моладзевы і брацкі хары Свята-Петра-Паўлаўскага сабора Мінска, дзе богаслужэнні па-беларуску адпраўляюцца штотыдзень на суботах са студзеня 1999 года. Богаслужбовыя тэксты і малітўныя правілы перакладзены на беларускую мову членам Беларускай Біблійнай камісіі кандыдатам баагласлоўя пратоіерэем Сергіем Гардуном.

А. Акуліч

► ПОГЛЯД

ГЕРОІ ІХ ЧАСУ

Юрый АНДРЭЎ

**Думаў, што ўжо нічым
не здзіўлюся — за гады
журналісцкай працы
набачыўся ўсякага! Але
памыляўся.**

Як паведаміў на мінульм
тыдні «Беларускі партызан», у
найблізкія дні ў мінскіх кіна-
тэатрах адбудзеца прэм'ера
документальнага фільма «Дороги
и судьбы. Ніколай Чаргінец». 37-хвілінная стужка знятая ў Бе-
ларускім відзакцэнтры ражысёрам
Сяргеем Агеенка па сцэнарыі
Георгія Марчука. Герой фільма на-
сябе на экране паглядзеў і застаў-
ся вельмі задаволены...

У народзе ў такіх выпадках
гавораць: ад сціласці не памр! Мяркуючы па ёсім, не пагражае
гэта і старшыні Камісіі па міжна-
родных спраўах верхнія палаты
Нацыянальнага Схода Рэспублікі
Беларусь Мікалаю Іванавічу Чар-
гінцу. У апошнія гады ён мільгоча
ў электронных і друкаваных СМІ
ледзь ці не часцей, чым сам празі-
дэнт. Незлічоныя інтэрв'ю і заявы
з крытыкай заходніх дэмакраты,
цыклы тэлевізійных передач і мас-
тацкія фільмы на тэмы герайчнага
мінулага, дэтэктыўныя раманы...

Не-не, я далёкі ад думкі, што
сенатар злouжывае сваім службо-
вым становішчам! Вядома ж, вы-
даўцы і ражысёры становяцца да
яго ў чаргу за наступным творам
па ўласным пякучым жаданні! Ві-
давочна, перакананыя, што Міка-
лай Чаргінец больш буйная фігура
ў літаратуры, чым, напрыклад, Васіль Быкаў або Уладзімір Карап-
кевіч. Нездарма ж ён узначальвае
Саюз пісьменнікаў Беларусі. Не
той, дзе сабраліся літараторы са
сваймі, часцяком крамольнымі,
думкамі, а іншы — хоць каліб-
рам і паменш, затое з адзінм, «правільным» меркаваннем, якое,
па шчаслівай выпадковасці, за-
ўсёды супадае з меркаваннем
Аляксандра Лукашэнкі...

Зразумела, што фільм пра Міка-
лай Чаргінца зняты не без ягоі
згоды. Можа быць, нават з най-
высокага дазволу. Як дадатковая

Мікалай Чаргінец

ўзнагарода за вернасць. І гэта міма-
волі наводзіць на разважанні...

У кожнага часу — свае героі. У
СССР імі былі працоўнікі. Імёны
шляхетных перадавікоў — такіх,
як Аляксей Стаканаў, Валянціна
Гаганава — ведала ўся бязмежная
краіна. Па папулярнасці яны не
саставалі, мабыць, нават касма-
наутам і знакамітым артыстам.
Аб іхніх дасягненнях у розных
сферах народнай гаспадаркі распавядалі СМІ, ім прысвячалі-
ся кнігі і фільмы, яны займалі
ганаровыя месцы ў прэзыдумах
найважнейших форумуаў; тым, хто
удастойваўся звання двойчы
Героя Сацыялістычнай Працы,
на радзіме пры жыцці ўсталёв-
ваўся бронзавы бюст. Вядома,
часам культ чалавека працы меў
адзначаліся б поспехі ў працы.

Праўда, ёсьць званне «Герой Бе-
ларусі» — трэба меркаваць, калька

ралася, на пастамент узносіліся
не зусім годныя людзі. Але гэта
прыватнасці. І яны не змянялі
сугласці — галоўныя сацыяль-
ныя палёгкі (і трэба сказаць,
ненамалы!), самая вялікая пашана
і павага прызначаліся ў Савецкім
Саюзе менавіта тым, хто ствараў
матэрыяльныя каштоўнасці.

Сёння працоўны ад станка,
сельскі працоўнік, не гаворачы
ўжо аб інтэлігенцыі, апнуліся
на задворках прапаганды. На-
звіце мне хоць бы аднаго пра-
цоўнага, хлебароба, настаўніка,
лекара, якога ведала б, ад малога
да вялікага, уся Беларусь! Не
назавеце. Таму што іх няма. Як
няма і ганаровага звання, якім
адзначаліся б поспехі ў працы.

Праўда, ёсьць званне «Герой Бе-
ларусі» — трэба меркаваць, калька

са звання «Герой Савецкага Саю-
за». Ва ўказе прэзідэнта аб яго за-
снаванні сказана: «Званне «Герой
Беларусі» з'яўляецца вышэйшай
ступенню адрознення ў Рэспублі-
цы Беларусь і прысвойваецца за
выключныя заслугі перад дзяржа-
вой і грамадствам, звязаныя з
подзвігам, здзейсненым у імя
свабоды, незалежнасці і росквіту
Рэспублікі Беларусь». На мой пог-
ляд, толькі медаль Героя Беларусі
пад нумарам адзін адпавядала
сэнсу гэтага высокага звання. Яно
пасмяротна прысуджана лётчы-
ку Уладзіміру Карвату, які ком-
там сваёю жыцця адвеў самалёт,
што падаў, ад населенага пункта. Логіка ўсіх наступных узнага-
роджанняў мне незразумела.

Героямі Беларусі ў розныя гады
стали: генеральны дырэктар ПА
«БелАЗ» Павел Марыяў, старшы-
ня Гарадзенскага аблвыканкама
Аляксандар Дубко (пасмяротна),
старшыня праўлення агракам-
біната «Сноў» Міхась Карчміт,
старшыня СПК «Кастрычнік» Ві-
таль Крамко. У сакавіку 2006 года
да іх дадаліся мітрапаліт Мінскі
і Слуцкі Філарэт, мастак Міхась
Савіцкі, канструктар аўтамабіляў
Міхась Высоцкі, старшыня СГПК
«Прагрэс-Верцялішкі» Васіль Ра-
вяка і старшыня Нацыянальнага
банка Пётр Пракаповіч.

Усе гэта, безумоўна, паважаныя
людзі, іх уклад у эканоміку і ду-
ховнае жыццё Беларусі заслугоў-
вае высокіх працоўных узнагарод.
Але пры чым тут подзвіг? А калі
ўжо і прысуджаецца вышэйшую
ўзнагароду краіны за стойкасць
духу і грамадзянскую мужнасць,
што ў нейкай меры супастаўна з
подзвігам, здзейсненым у імя сва-
боды і незалежнасці, дык чаму не
названыя героямі Беларусь Пётр
Машэраў, пісьменнікі Васіль
Быкаў і Але́сь Адамовіч, чые
імёны ведае не толькі ўся краіна
— уесь свет?

Пэўна, задаюць сабе гэтае
пытанне і самі «героі». Ні разу
не бачыў, каб хто-небудзь з іх
насіў зорку. Хоць бы па вялікіх
святах!

Не будзем хітраваць: пытанне
гэтае — рытартычнае. Цяперашні
кіруючы рэжым прызнае героя-
мі толькі тых, хто лаяльны,
хто служыць верай і праўдай не
дзяржаве, а яе кірауніку. І таму
найбольшыя шанцы вызначыліся
мною сёння альбо людзі, далёкія
ад палітыкі, якія не дазваляюць
сабе публічных меркаванняў,
альбо службоўцы.

Менавіта службоўец стаў сап-
раўдным героям нашага смутнага

часу. А дакладней, Іх час — тых,
хто ўзурпаваў права гаварыць і
дзейнічаць ад імя беларускага
народа, ні ў грош не ставячы яго
сапраўдную думку. Але не той
сціплы кабінетны працаўнік, які,
пералапачваючы штодня горы
супярэчлівых нарматыўных да-
кументаў, ледзь стрымліваеца
ад таго, каб не перайсці на ненар-
матыўную лексіку, а Службовец з
вялікай літары. Той, які выказвае
патрэбныя меркаванні і аддае пат-
рэбныя каманды, каму афіцыйная
ідэалогія замяніла Біблію.

Для людзей гэтага тыпу не
маюць значэння ні прафесійныя
веды, ні інтэлект, ні арганізатор-
скі талент, ні душэўныя якасці.
Лепш усяго гэтага нават не мець.
Таму што галоўнае патрабаванне
да службоўца — умець слухаць і
беспіречна выконваць...

Будзь мая воля, я называў бы
згаданы вышэй фільм іншак
— «Ніколай Чаргінец как зеркало
новай истории Беларусі». Не
бясталентны чалавек: у маладосці
зіхце на футбольным полі, у спелым
узросце — адрозніўся ў бара-
цьбе за грамадскі парадак, дарос
да генеральскага звання, — усе
свае здольнасці ён накіроўвае
сёння на абарону і прапаганду аў-
тарытарнага ладу, на наданне яму
дэмакратычнага глянцу. Упэўнены,
што і ў фільме аб сабе самім
ён будзе натхнёна гаварыць... пра
Аляксандра Лукашэнку.

Маральнае крэда гэтых лю-
дзей з дзіцячай непасрэднасцю
выказала ў інтэр'ю адной з газет
Ірына Даравеева, прызначаная
прэзідэнтам увасабляць афіцый-
ную Беларусь. На пытанне, як яна
ставіцца да гэтай незвычайнай
місіі, ніколькі не збліжэйшы-
ся, співачка адказала, што ў Рэ-
спублікі Беларусь ужо ёсьць твар
— сам Аляксандра Лукашэнка...

Я не ведаю, ці чыталі Міка-
лай Чаргінец, Ірына Даравеева
і тысячы іншых прапаведнікаў
кіруючага рэжыму ў дзяцінстве
казку Андэрсану пра голага ка-
раля. Падобна, што не. Нібы ілжэ-
крайцы, яны натхнёна ткучы для
Аляксандра Лукашэнкі прапа-
гандыстыкі ўбор, пераконваючы і
самога прэзідэнта, і народ, што ён
ледзь ці не вышай за самога Бога і
што зразумець гэта могуць толькі
разумныя людзі. Як і ў казцы,
натоўп маўчиць. Каму ж ахвотна
праставіцца дурным!

«А кароль жа голы!» — здзі-
віўся ў фінале казкі някемлівы
хлапчук. І народ стаў відущым.

www.camarade.biz

▼ КНІЖНАЦА

**Маракоў Леанід. Рэпрэсаваныя
літараторы, навукоўцы, работнікі
асветы, грамадскія і культурныя
дзеячы Беларусі: энцыклапедычны
дэйнеднік у 10-х татах. Т. IV.
Рэпрэсаваныя настаўнікі. Кн. 1.
Абметка — Мышальскі. — Мінск,
2007. — 440 с.**

«Энкаўэдист Быхоўскі па мянушы
«садыст» і іншыя не менш адказныя
таварыши падлічылі, што неабходна
рэпрэсаваць кожнага чацвёртага на-
стаўніка, а рэпрэсаваць кожнага трэцяга...
Адкуваныя людзі аказацца самымі
небяспечнымі для бальшавіцкага рэжы-
му. Ды і ці толькі яму...»
Наклад даследавання Леаніда Ма-
ракова мізэрны — 50 асобнікаў.

А ў тар
сабраў больш
за трох тысячы
біяграфій
рэпрэсаваных
настаўнікаў
школ і вучэль-
няў. З іх быў
расстраляны
амаль кожны
чацвёрты. Уся-
го ў Беларусі
было амаль 12
тысяч педагого-
гаў. Рэпрэса-
валі кожнага трэцяга...

Адкуваныя людзі аказацца самымі
небяспечнымі для бальшавіцкага рэжы-
му. Ды і ці толькі яму...
Наклад даследавання Леаніда Ма-
ракова мізэрны — 50 асобнікаў.

**Законнікаў Сяргей. Першы пацалунак:
Сто вершаў пра каханыне. — Мінск:
«Кнігазбор», 2007. — 128 с.**

Новая кніга паводле Сяргея Законнікава
чакалася доўга і выйшла не ў дзяржаве
— у класічнай граматы-
чы. Б. Тара-
шкевіч. Верша-
ны зборнік
складаюць
трох ўзноў-
сламілаваных
нізкі: «Дарунак
долі», «Радкі
майёв ясны» і
«Прыступкі мі-
лосыці» — нібы
пасвячэнні з
трэцяда спас-

ціжэння чалавечай інтымна-лірычнай
сүтнасці. Кніга паэта, голас якога най-
перш асацыяруеца з грамадзянскай па-
эзіяй, прысвячана самаму загадкаму і
велічнаму пачуццю — каханню. Свет, дзе
валадараць узвышаныя пачуцці і настроі,
дзе шчыра і адкрыта журбууюць, пакуту-
юць і радуюцца Яна і Ён ды супольна
ідуць у шчаслівую вечнасць, раскры-
ваеца ў «Першым пацалунку» Сяргея
Законнікава. Ён заўсёды першадонны — і
у сур'ёзнасці, і ў гарэзнасці:

Стаю на прадзымутай
вятратам плятформе.
Яна не прыехала...
Хочаца выць...
Шукае ўесьць съвет мадэрновыя формы,
А сэцца і сёньня
Клясична баліць.
Аздабляе кнігу арганічнае мастацкае
афармленне Алена Бохан.

УСПАМІН

ПАЭТУ ПРОЗЕ

Мікола АЎРАМЧЫК

**У беларускай літаратуры
Янка Брыль займае месца,
адпаведнае яго зневіній
мажной постаці.**

Сярод пакалення пісьменнікаў, якія адразу ж пасля вайны ўваходзілі ў беларускую літаратуру, ён не быў пачаткоўцам. Невыпадкова ўжо да другой кнігі яго апавяданняў «Нёманскія казакі» прадмову напісаў тагачасны патрыярх беларускай літаратуры К. Крапіва.

Што ні возмеш з твораў Янкі Брыля: ці напісаную для маленькіх дзяцей «Ліпку і клёнік», ці «Лазунка» — для падліткаў, ці яго раманы і аповесці, — на іх ляжыщ адбіта руки сталага майстра з паэтычнай натураю.

Сам аўтар крытычна ставіўся да сваёй аповесці «У Забалоцці днене», якая ў свой час была адзначана Дзяржаўнай прэміяй Савецкага Саюза. Але для мяне гэты твор застаўся блізкім і дарагім менавіта паводле сваёй паэтычнай узімкі.

Нават неспрэктыванасць вока наглядна ўбачыць пазію ў Брылевых аповесцях, апавяданнях і, асабліва, у «Жмені сонечных промняў».

Як вялізнае трумо нават у пахмурнае надвор'е адлюстроўвае на сцяну або столь свято, што падае з аконнага праёму, гэтак творы Янкі Брыля выпраменяваюць на чытчыца паэтычныя іскрынкі і сонечныя зайчыкі.

Асабіста я адчуваю пазію нават у самой стылістыцы яго мовы. Янка Брыль — выдатны стыліст. Многія сказы з яго наўелаў і лірыйных мініяцюраў я люблю перачытаў і смакаваць, як удалыя паэтычныя радкі з добрых вершаў.

Прыгадваю, з якім хваляваннем я калісьці чытаў яго аповесці «Расчараванне», «На Быстраницы», «Золак, убачаны здалёк» і «Ніжнія Байдуны». Апошня выклікала ў мяне не толькі захапленне і добрую сяброўскую зайдзрасць, але і прыемнае здзіўленне. Бо ў аснове яе ляжыць усяго толькі якай-небудзь пятая частка жыццёвых падзеяў, пра якія аўтар расказаў мену на працягу многіх гадоў нашага сяброўства. Дык колькі ж яшчэ цудоўных твораў магло з'явіцца з-пад ягонага пяра...

Алесь Адамовіч, Янка Брыль і Уладзімір Калеснік разам напісалі ўнікальную дакументальную кнігу «Я з вогненнай вёскі», падобная да якой, напэўна, няма ў сусветнай літаратуре. У ёй адлюстраваны не толькі жахлівыя документы фашысцкага вандалізму на беларускай зямлі, але і запісаныя галасы ды сфатографаваныя абліччы многіх ацалельных ахвяраў гітлераўскіх карнікаў.

Прыяцелі аўтараў ведалі, у суязі з якой «мышынай» валтузнейо некаторых усесаюзных чыноўнікаў ад літаратуры гэтая кніга не атрымала ў свой час найвышэйшай літаратурнай узнагароды — білога Савецкага Саюза.

...Некаторыя мае калегі прызнаваліся мне, што заўсёды

Я. Брыль і М. Аўрамчык на Усходзе

бянятэжцаца перад унушальнай постацію Янкі Брыля не толькі як пісьменніка, але і як чалавека. Прывінца, і ў мяне таксама было гэткае ж адчувацце ў часе першых сустэрчаў з Янкам. Хутчэй за ўсё гэта ад того, што пры ўнушальнай мажной постаці твар Янкі таксама выглядаў для незнаёмага занадта строгім, калі не суровым. Але Янка быццам добра ведаў і адчуваў, якое ўражанне на незнаёмага робіць яго постаць: неік незаўважна ўмей развеять разгубленасць новых знаёмых. Мяне дык ён адразу ж літаральна абязброй і ўвага!

Помні, як пасля нашага знаёмства ён прывёз мне з Вільні падарунак: тры шыкоўнія, вытканыя ў народным стылі гальштуку. Адзін з блакітным, як васількі, арнаментам, другі — зялёны з чорным, а трэці — з залацістымі каласамі на ружовым фоне. А потым яшчэ прывёз з Масквы вушанку з трусінага футра. Дагэтуль памятаю, як ён, між іншым, смеючыся, расказваў, што падымаўся ў ліфті гасцініцы «Масква» разам з Паўлом Тычынаю, які з пахвалою зазначыў: — «Які гарны шапкі! Одна — на голове, друга — в руцы!».

У далейшым мяне з Янкам бойкі зблізіла тое, што мы разам пачалі працаваць у створанай тады «Маладосці». Ён — як намеснік галоўнага рэдактара і загадчык аддзела літаратуры, а я — літсупрацоўнік, які веў пазіцію. Напоўна, як у кожнага таленавітага чалавека, у яго я ніколі не адчуваў сябе падначаленым.

Фактычна ў майм жыцці менавіта Янка быў першым празайкам, які не тэарэтычна, а на практыцы прывічкаў літсупрацоўніка авалодваць празайчым словам, якое чамусыці заўсёды выклікала ў мяне боязь. Хоць я і пачынаў у раннім юнацтве пісаць апавяданні, але тыя патугі былі яшчэ не зусім усведомленай працаю... Янка закасваў рукавы, садзіў мяне побач з сабою, браў у рукі самапіску і паказваў, як трэба працаваць над сказам, адкідаючы лішнюю непатрабшчыну, выпраўляючы недакладныя слова і няўдалыя выразы. Рабіў папраўкі Янка як майстра, а я толькі ня смела дапамагаў яму, як чаляднік. Але гэта надавала мене большай упэўненасці ў авалоданні мастацкім словам у прозе.

Аднойчы, у першыя паслявеннія гады, Янка запрасіў А. Бялевіча, У. Карпава і мяне паехаць

лучалі Янку сярод іншых і выклікалі да яго асаблівую сімпатыю. У гэтым сэнсе яны з М. Танкам у любой дэлегацыі выглядалі сапраўднымі еўрапейцамі. Прывічым, у адрозненне ад Максіма, які быў абавязальным і незаменным расказчыкам, але і па-еўрапейску ўмее ігнараваць чарку і ўхіляцца ад абавязчэння тостаў, Янка паславянску прыгожа рабіў і тое і другое дык у дадатак у застоллі яшчэ ўмее хораша заспываць. А співаў Янка вельмі хораша. У яго быў прыгожы голас. Я не помню ніводнага выпадку, калі б ён адмовіўся заспываць што-небудзь па маёй просьбе. Асабліва ён любіў на польскай мове «Галубку», польскія саладкі, расійская, украінская і беларускія народныя песні. Дома ў яго быў спецыяльны столік-шрафка, у сяродзіне з прайтравальнікамі і каробкамі з кружэлкамі...

Часцей за ўсё мы з Янкам вандравалі па роднай Беларусі. Ва ўспамінах «Беларускі рамантык» я расказваў пра тое, як Янка неаднойчы вазіў мяне з Уладзімірам Каараткевічам у Брест да свайго сябра вядомага літаратуразнаўцы Уладзіміра Калесніка, які наладжваў цікавыя сустэрчы са студэнтамі і выкладчыкамі мясцовага педінстытута ды арганізоўваў наведванні Брэсцкай крэпасці і Белавежскай пушчы.

Мяне то аднаго, то з Нілам Гілевічам, то з Сяргеем Грахоўскім Янка пастаянна браў з сабою ў Вілейскі і Лідскі раёны, ад якіх выбіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета Беларусі не скіпкі склікання. У тых раёнах мы выступалі перад вучнямі і настаўнікамі. Асабліва хвалюючыя сустэрчы для нас умей наладжваць першыя сакратар Лідскага райкама партыі Міхаіл Гаўрылавіч Мінкевіч, які пазней быў міністрам адукцыі. Ён вазіў нас у самыя глыбінныя школы свайго раёна, знаёміў з цікавымі настаўніцкімі калектывамі. Аднойчы, калі ён сам павінен быў праводзіць у Лідзе нейкую важную нараду і даручыў загадчыку ідэалагічнага аддзела суправаджаць нас у паезды па раёне, адбываўся смешнаваты выпадак.

У той дзень мы прыехалі з Мінску. Для нас быў заказаныя месцы ў гасцініцы, і мы, не заходзячы ў яе, паехалі ў раённую глыбінку. Выступалі ў некалькіх школах. Вярнуліся толькі апоўначы. Дзяяжурная ў гасцініцы паліціца, што мы яшчэ не прыехалі з Мінску, і пасяліла ў прызначаныя для нас нумары віскоскіх жыхароў, якія не управіліся са сваімі справамі і вымушаны былі заначаваць у раённым цэнтры.

Збынтэжаная, яна хацела разбудзіць іх сярод начы. Але Янка ўпраслі жанчыну не рабіць гэтага. Маўляў, людзі здарожыліся, спяць моцным сном. Не траба іх раскатураўваць...

Загадчык ідэалагічнага аддзела ўгаварыў нас пайсці начаваць да яго на кватэру. А раніцою, як прыкладны служак, вядома, далаўжыў начальству пра прыкручку прамашку гасцінічнай абслугі. Калі мы ўвайшлі ў кабінет да Міхаіла Гаўрылавіча, ён першым чынам пацікавіўся, як мы адпачылі? Янка адказаў, што нармальная ўладкаваліся і як след паспалі. Міхаіл Гаўрылавіч недаверліва паглядзеў на яго, незадаволена ўхмыльнуўся, але нічога не сказаў. А я, глянушы на крыху сканфужанага Янку, сам сабе надумай тады, што іншы слуга народу зрабіў бы строгую вымову дзяжур-

най гасцініцы за яе недагляд дык загадаў бы разбудзіць звычайных смяротных, каб вызваліць пакой для сябе і сваёй світы.

Сярод маіх сяброў Янка вылучаўся прастатой і даступнасцю. Яму не ўласцівы бытлі адасобленасць і замкнёнасць, якія хацярныя для большасці талентаў. Ён разумеў гумар і ўмее дасціпна жартаваць. Мяне ён чамусыці называў сваім вясёлым сябрам, хоць я сябе гэткім ніколі не лічыў.

У «Жмені сонечных промняў» я часам пазнаваў некаторыя паэтычныя занатоўкі, якія з'явіліся ў Янкі ў выніку нашых супольных вандровак, і здзіўляўся, што яны ўзнілі ў яго як бы з нічога. Помні, я неяк пры наведванні цікавай рыбнай гаспадаркі мыабода, узрушаныя, амаль адначасова выказалі захапленне ўбачаным, што сама напрошавалася ў масціцкі твор. Янка не быў скнарою. Ён па-сяброўску сказаў: «Уступаю табе гэтую тэму». Праўда, у мяне яна так і засталася нявыкарыстанай. Праз два ці тры дзясяцігоддзі Янка далікатна папракніў мяне за гэта. Перада мною ён застаўся джэнтльменам, гаспадаром да здзенага слова...

...Аднойчы Янка напісаў мене: давай хоць калі-небудзь пасвярміся з табою. Мне зрабілася няёмка. Я прыгадаў, як Янка некалі аднаму з першых даваў мене прачытаць рукапіс рамана «Птушкі і гнёзды». Напэўна, хацей, каб не толькі я сябра, але і як чалавек, які ведае Німеччуны знутры, выказаў яму сваё ўражанне аб гэтым творы. Прывінца, тады ягоны раман выклікаў у мяне нямала заўгаў і прэтэнзіяў, якія і выказаў яўтару. Памятаю, што яны вельмі зблізіліся Янку.

Значна пазней я двойчы пераўчываў «Птушкі і гнёзды», і яны выклікалі ў мяне захапленне. Не ведаю, ці таму, што Янка кампазіцыйна крыху пераўпрацаваў раман, ці таму, што прайшло шмат часу і густ мой болей абаstryўся, дык сам я многае зразумеў па-іншаму. Як бы там ні было, але Янка ніколі не прыгадваў мене пра ту нашу даўнюю размову...

Апошня дзясяцігоддзі амаль кожны тыдзень мы тэлефанавалі адзін аднаму, абменьваліся думкамі пра жыццё-быццё і пра літаратурныя навіны, бо значна раздзей наведвалі літаратурныя вечары і рэдакцыі газет ды часопісаў. Жартаваўшы напрамку нашых працаўных размоў заўсёды задаваў тон Янка. Часцей за ўсё ён з гумарам называў мяне на нямецкі лад: калі звяртаўся пышчотам «Ніко», я калі называў мяне «Нікалаусам», я таксама сур'ёзна зваў яго «Іаганам».

Аднаго разу пасля тэлефоннага званкана здымалі трубку — і чую ў ёй спачатку «Аўрамул», а потым, пасля кароткае паўзы, нясмелала:

— У вас гэтак гаварылі?..

— Вядома, гаварылі, Янкель, — адказаў я і растлумачыў, што ў маёй вёсцы яўрэйскія маці гэтак звалі сваіх малых сыноў.

Гэткім чынам у адказ на ягоны намёк пра яўрэйскае падабенства ў майм прозвішчы, я таксама на яўрэйскі лад перайнаўчы ягонае імя. Праўда, калі Янка нярэдка заканчваў нашую тэлефонную размову жартаваўшы на крыху сканфужанага Янку, сам сабе надумай тады, што іншы слуга народу зрабіў бы строгую вымову дзяжур-

народаў свету». Спынена факсімільнае перавыданне помінка беларускага пісьменства — тыднёвіка «Наша ніва». Ліквідавана адзіна ў краіне выдавецтва «Юнацтва», якое спецыялізавалася на літаратуры для дзяцей і падлеткаў...

А як забыцца на незавершаныя выданні збораў твораў Алеся Адамовіча і Вячаслава Адамчыка? З часу, калі выйшлі першыя тамы, прашло ўжо дзесяць гадоў, а пра наступныя — і гаворкі няма...

«Пераклад ёсьць самаабарона нацыі», — напісаў у свой час наш выдатны перакладчык і паэт Юрка Гаўрук. І сапраўды, «беларускія» Тагор і Шэкспір, Сервантэс і Гётэ, Вольт Уітмен і Данте гаворыя стаць поплеч з Купалам на абарону загнанай у падплю беларушчыны. А таму не шукайце іх у кнігарнях, і днём з агнём не знайдзеце. Па той самай прычыне быў спынены выхад альманахаў замежнай літаратуры «Далягляды» і «Братэрства». У ізаляцыі ад сусветнай культуры «тутэйшая» літаратура мусіць хутчэй сканаць — гэта, відаць, разважылі чыноўнікі, якім даручана ганебная роля далакопаў беларускага прыгожага пісьменства.

Распачатая імі вайна працягваетца. На яе перадовых пазіцыях не грымьяць гарды. Затое пагримваюць друкарскія варштаты, якія ў мільёнах асобнікаў друкуюць літаратуру ўсіх часоў і народаў, зразумела, па-расійску. Зайдзіце ў любую кнігарню — і вы пабачыце, як шматлікія паліцы з расійскамоўнай літаратурай узялі ў аблогу і заціснулі ў куток некалькі палічак з беларускімі кніжкамі. Як поўныя зборы твораў Пушкіна насядаюць на асобныя томікі Купалы, Коласа і Багдановіча. Як шматтомны Талстой прыдрушыў тоненькі зборнік Янкі Брыля «Парастак». Як незлічоныя марыніны, дашковы і пашёмкіны літаральна засланілі ад воччыгачоў нашу сучасную паэзію...

Ідзе вайна, вайна з беларускай літаратурой. А асаблівасць любой вайны ў Беларусі ў тым, што беларусы, як правіла, ваююць па абодва бакі фронту. У нас што ні вайна — то грамадзянская. Не стала выключэннем і вайна з літаратурой. І вось галоўны рэдактар тыднёвіка «Літаратура і мастацтва» (ад нядаўняга часу — афіцыйны рупар чаргінцоўскага СПБ) Анатоль Казлоў ходзіць па нейтральнай паласе і крычыць у мегафон у бок выселенага з Дома літаратора, але няскоранага Саюза беларускіх пісьменнікаў: «Кіраўніцтва краіны падтрымлівае нацыянальную літаратуру, развіццё роднай мовы і кніжнай справы, на-дае прыярытэтнае значэнне культуры...»

У Максіма Гарэцкага ёсьць апавяданне «Дурны настаўнік». У ім настаўнікаў бязбожнікаваскія падыш-

ванцы дражніць: «Плонь на царкву — дам бублік». І той пляваў, і атрымліваў «бублік». Ці не апнулася сёння ў ролі гэткіх «настаўнікаў» і некаторыя «правільнія» пісьменнікі, якія на загад зверху, у чаканні «бубліка» гаворыя называць чорнае белым, а рыдлёўку далакопа — лапатай клапатлівага садоўніка...

У 1942 годзе ў пражскую кватэру Ларысы Геніюш заяўліся два нямецкія афіцэры і прапанавалі «propagande machen» (рабіць пропаганду). Паэтка выгнала іх вон, рызыкуючы трапіць у Асвенцым. Чым сёння рызыкуюць Казлоў і кампанія? Дабрабытам? Месцам у чарзе да варштата Скарэны? Пагадзіцца, рэчи — несуўмерныя.

Мой знаёмы літаратар, які ўступіў у праўладны саюз, каб не стаціць працу, пры сустрэчы апраўдаўся, маўляў, я служу ў дзяржаўным выдавецтве, значыць — служу дзяржаве. Што можна сказаць на падобныя апраўданні? Пісьменнік павінен служыць Радзіме, а дзяржаве хай служаць КДБ і АМАП. Бо Радзіма — усё ж катэгорыя этичнай, а дзяржава — імператыўная.

У выдатнага расійскага паэта Барыса Слуцкага ёсьць страшныя радкі пра дзяржаву: «Государи должны государить, / государство должно быть есть и пить, / и должно, если надо, ударить, / и должно, если надо, убить».

I, «калі было трэба», дзяржава не раздумваюча забівала ўласных грамадзянаў. Сёлета мы адзначаем «чорны юбілей» — семдзесят гадоў тому, у 1937-м, дзяржава за адну ноч забіла 25 (дваццаць пяць!) беларускіх пісьменнікаў. Пра гэтую варфаламеўскую ночу гісторыя айчыннай літаратуры паведамляеца ў цяперашніх школьніх падручніках. А вось заўтрашнія, што будуць складзеныя паводле новых праграмаў, пра гэта хутчэй за ўсё прамаўчаць. Бо цыркуляр Мінадукації катэгарычна патрабуе: «Выклічыць негатыўныя палітызованыя ацэнкі літаратуры 30-х гадоў».

Да ўлады ў мяне пытанняў няма. Сваю антывітальскую, антывіктурную сутнасць яна паказала даўно і з тae пары не прыхоўвае. Але мне хочацца спытацца ў тых неабдзеленых талентам пісьменнікаў, якія сёння пішчом лезуць у школьнія праграмы, якія выдаюцца ў дзяржаўных выдавецтвах, выступаюць па дзяржаўным радыё і тэлебачанні, якіх міністр Радзікоў пускае ў школы, якія ўзначальваюць рэдакцыі і пайшлі працаўцаў цэнзарамі (ёсьць, аказваецца, ужо і такія), якія атрымліваюць узнагароды з рук улады: калегі, а калі паглядзеце на ўсё гэта з гледзішча вечнасці? А калі ўзважыць вашу раптоўну пацяжэлую літаратурную вагу на шалях сумлення? Няўжо вы не ведаеце, што няма вяршыні вышэй за

Галгофу? Так было і ёсьць у жыцці, гэтак і ў літаратуры. Няўжо вы думаеце, што з назапашаных за пазухай камянёў можна збудаваць себе надзеіны пастамент? Разваліща ён, і грымнецца вы долу, як было ўжо не раз у гісторыі ў падобных выпадках. І вы пра гэта ведаеце. Ведаеце, і працяваеце «propagande machen» па камандзе тых, хто расплачоўвае вайну з беларускай літаратурой. Толькі дарэмныя іх выслікі. Бо «на шыбы вечнасці ўжо лягло яе дыханне і яе цяпло». Но ваяваць з літаратурай — як стравіць па зорках з рагаткі і пешыца, і пляскаць у ладкі, калі падае знічка. Падае яна не ад чыгосці трапнага стрэлу, ды і не зорка гата.

У фашысцкай Германіі таксама змагаліся з літаратурой і нават палітікі на плошчах. Прыйкладна ў той самы час у двары менскай турмы-амерыканкі таксама гарэлі вогнішчы з кніг. Паўтары тысячы называў. Былі там кнігі і Максіма Багдановіча, і Язэпа Пушчы, і Уладзіміра Дубоўкі, і Вацлава Ластоўкага, і Уладзіміра Жылкі... Жудаснае відовішча — агонь гартае і ператварае ў попел белья старонкі. Пра гэта напісаў адзін паэт, якога ўлады таксама выкідалі са школьніх падручнікаў. Звалі яго Бертолд Брэхт.

Калі загадалі нацысты публічна спаліць Кнігі са шкодным зместам, Калі адусюль цягнулі валы да кастру Павозкі з кнігамі, Адзін ганімы паэт, адзін з самых лепіх, Прачытаўшы спіс спаленых, Чаму яго кнігі забыты.

Акылены гневам, Ён падбег да пісъмовага стала I напісаў ліст да тых, у каго ўлада. «Спаліце мяне!

Не зневажайце мяне!

У спіс уключыце мяне!

Хіба я ўсваіх кнігах не пісаў шчырную праўду?

Чаму ж вы ставіесці да мяне, як да лгуні?

Не дай Божа, каб на беларускай зямлі зноў запаліті кніжныя аўтадафы.

Але заўсёдзе можна не толькі

польлем. Можна парэзаны

на макулатуру, можна прыгаварыць да пажыццёвага

зняволення ў бібліятэчным

спецыфондзе, можна нявыдадзены рукамі скарміць

мышам. Шкада, што за за

бойства кніг не прадугледжана крымінальная адказ

насць. Але шкада таксама,

што тыя беларускія пісъ

меннікі, якія «не ўнесены ў

спіс», абыякава паглядаюць

на тое, як улада затыкае рот

не толькі іх паплечнікам

на пяры, але і класікам,

якія сябе абараніць ужо не

можуть.

Што ж паробіш, калі ліхад

зязам ад улады ў спалучэнні

словак «Купала Янка» чуецца

«лайянка». Вось і вядуць

яны сваё апантаннае змаганне

з Беларускім Словам.

Вайна з літаратурой пра

цягваетца.

Анатоль ІВАШЧАНКА

НЕЗАВЕРШАНЫЯ ВЕРШЫ

Жанчына

З шклянымі вачымі

Прысвятаеца «чэснай» журналистицы

Нас з небыцця

уварванне.

Хутка вясна.

Прывітанне.

Ты

маршаў-на-фарши
фашаў пад гашам
брэйку без дэнсу
па-за кантэкстам

Дачэ

скрыпкакафоніі
дзяржфілармоніі
інсектавых сектаў
па-за кантэкстам

І месяц цэлы

ты праз яго на свет
глядзела,
і снілася табе зіма.

Ці памятаеш?

Пэўна, не,—
зіма пасля была на яве.

Яна табе спявала: «Ave!»,

каб месца саступіць вясне.

я па-за кантэкстам

я «пазл»

Незавершаны верш

Парушаючы законы
і руйнуючы загоны

у імя былое жарсці,
не турбуйся, што заганай
твоё ёсьць, што закаханы
ты ў сваё няшчасце.

Безуважны да маркоты,
смокчашы рыфмавы

наркотык,
бы нацваю жменю.

Пачуваеши пры гэтым
то лайнам, то туалетам,
то царкою, то мячтам,
то верлібравым паэтам

з боскае кішэні...

Ты сядзіш за маніторам
і на ўсё паклаў

з прыборам —
сачыняеш опус.

У мазгах пульсуюць

рытмы,
за вакном курсуюць рыбы
і пусты аўтобус.

Незавершаныя вершы
патрабуюць свежай ежы
і крышку сілы волі.

Адпусci ты іх на волю,
кликні «save» і стань
травою

...

* на гэтым верш раттоўна
абрываеца

Па-за кантэкстам

на-за кантэкстам
стужак без дужак
тушак без душаў

вершаў пра сээээксы
на-за кантэкстам

цёмных і сцёбных

</

ПРОЗА

16 (8)

Ніл Гілевіч

НА ТРЭЦЯЙ УСЕСАЮЗНАЙ У МАСКВЕ

3 кнігі «ЗАБАУНЫЯ ГІСТОРЫ»

Летам 1955-га я атрымаў з Саюза пісьменнікаў ліст: «Вы рэкамендаваны на III Уссаюзную нараду маладых пісьменнікаў, якая адбудзеца ў верасні гг. у Маскве...» Узрадаваўся незвычайна. Якая выдатная магчымасць пазнаёміцца з лепшымі паэтамі-равеснікамі з іншых рэспублік, асабліва — з расійскім і ўкраінскім (з лепшымі, вядома, бо на ўсесаюзную нараду горшых не пасылаюць, — так мне тады думалася). Паводле беларускай квоты на нараду быў рэкамендаваны: паэты Сцяпан Гаўрусаў, Пятрусь Макаль, Ніл Гілевіч, празаік Аляксей Карпок і Пятро Васілеўскі, драматург Але́сь Махнach, ад пісьменнікаў, што пішуць для дзяцей, — Артур Вольскі. Прывемнае, хвалюючае чаканне маскоўскіх сустреч і знаёмстваў расцягнулася, аднак, надоўга, амаль на паўгоды. У канцы жніўня з СП паведамілі дадаткова, што Трэцяя ўсесаюзная пераносіцца на пачатак студзеня 1956-га. Ну што ж! І гэта не за гаранті. Значыць, Новы год пачненца ў май жыцці са значнай падзеяй.

Памятнай аказалася ўжо сама дарога да Масквы. Разам з маладымі ехалі на нараду, у якіх і настаўнікаў, і сталых майстры слова Аркадзь Куляшоў і Пятрусь Броўка (такое было з СП СССР патрабаванне). Настаўнікі, помні, пасяліліся ў другім купэ, мы з Гаўрусаўым — па суседству, побач (Макаль з намі не ехаў, ён служыў тады ў Падмаскоўі ў войску і далучыўся да нас на нарадзе). У купэ настаўнікаў «загаманілі» ўжо на перагоне ад Мінска да Смалявічаў. У нас было ціха, тым больш што практыкі дарожных пасядзелак у мяне, ды і ў Сцяпана, яшчэ не было ніякай. У Барысаве цягнік спыніўся на хвілін пяць, а можа, і на болей, бо, выйшаўшы з купэ, я ўбачыў праз вакно, як некаторыя пасажыры рванулы ў памяшканне станцыі. Паперадзе ўсіх, амаль бягом, крытык Але́сь Кучар, — акказваецца, і

— Ты паглядзі, паглядзі на гэту сцервозу Кучара! Колькі ён канъяку валачэ з буфету! Ёлкі-маталкі! Цікава, як ён, курдупель, узлезе з гэтымі бутэлькамі на падножку!...

ён едзе, пры пасадцы ў Мінску яго я не бачыў. Падышоў і стаў побач Сцяпан, услед і Пятро Васілеўскі. Спытаў, колькі стаяць будзем, і тут жа, не чакаючы адказу, усклікнуў:

— Ты паглядзі, паглядзі на гэту сцервозу Кучара! Колькі ён канъяку валачэ з буфету! Ёлкі-маталкі! Цікава, як ён, курдупель, узлезе з гэтымі бутэлькамі на падножку!..

Бутэлек у «курдупеля» было сапраўды мнагавата: па адной тырчэла з кішэнія расхінутага паліто і штукі чатыры ці пяць — як абарэмак дроў — ён сціскаў абедзвюма кароткімі рукамі-ла-

Аўтар у перыяд апісаных падзеяў

памі калі грудзей. З яго ростам і без нічога ў руках узбраўца на падножку няпроста, а з такім каштоўным шкляным грузам... Цікава! Казалі, чуў у «асяроддзі», што ўвышкі гэты крытык быў метр сорак, але, відаць сябры-пісакі трохі хлусілі, думаю, што паўтара метра ён усё-ткі быў. Ды ў пляцах амаль метр.

— Вось гэта размах! Як і мае быць у класікаў! — зазначыў Сцяпан. — І да Масквы не пап'юць.

Да Масквы было яшчэ далёка. Яшчэ не даехалі да Орши, калі той жа Кучар уткнуў галаву ў наша купэ і голасна абясціў:

— Ты паглядзі, паглядзі на гэту сцервозу Кучара! Колькі ён канъяку валачэ з буфету! Ёлкі-маталкі! Цікава, як ён, курдупель, узлезе з гэтымі бутэлькамі на падножку!...

— Зайдзіце, хлопцы, да нас, Пятрусь і Аркадзь просяць, толькі вас, паэтаў. Хуценька! Па чарыцы канъяку дадзім!

Для мяне было дастаткова гонару і ад того, што з жывымі класікамі еду ў адным вагоне. Ну а тут — нават разам пасядзець за чарчынай? Гэта ўжо Бог ведае за што такая ўзнагарода!.. Канешне ж, чакаць нас мы сваіх настаўнікаў не прымусілі: імгненна апнінуліся ў суседнім купэ. Нам далі месца прысесці, і Пятрусь Усцінавіч шчодра пляўхнуў у вялікія чайнія шклянкі канъяку.

— Во, цяпер і пагутарым інайчай. А то мы ўжо ўсе тэмы вычар-

натакі народнага паэта Беларусі ніла Гілевіча — пра часы свайго літаратурнага і грамадзянскага сталення, калі з літаратуры рабілі-выхоўвалі агітацыйную служку. Гэта згадкі пра многіх вядомых у мінулым «літаратурных аксакаланаў», пра іхня норавы і густы, прыстасавальніцтва і непадкупнасць...

гэным століку Пятрусь Усцінавіч, — пакуль мы са Сцяпанам яшчэ добра не захмялелі.

— Галоўнае, хлопцы, вы там, на нарадзе, не вытыркайцесь, не лезіце. Вы — здолныя і таленавітыя, але — трымайцесь сціпла. Нас паважаюць і любяць за сціпасць, за тое, што мы не вытыркаемся. І вы не вытыркайцесь. Бы там, ведаце, могуць быць усякія гаваруны, вы з іх прыкладу не бярыце... Я вам даю разумную параду, во хай і Аркадзь скажа, — павёў ён рукою ўбок Куляшова.

— А я скажу: лезіце, хлопцы, і вытыркайцесь! — хітра падміргнуў нам і весела засмяяўся Аркадзь Аляксандравіч.

— А я так скажу: на агародзе першай вырываюць ту ю моркаўку, што вытыркаеца, — пaryраваў і зарагатаў з уласнай дасцінасці Броўка.

«На агародзе — гэта праўда, — падумалася тады мне. — А ў літаратуры? І што значыць — вырываюць? Нейкія страшныя асцыяцыі. Пра «вырваных» гаварылася ў апошні час ўсё часцей і ўсё больш адкрыта... Многія «вырваныя» пачалі вяртацца ў літаратуру, тым лікам і ў нашу беларускую».

Значыць, не вытыркацца. Не лезіці і не вытыркацца. Таксама — урок вучням. Яшчэ маладым, хоць ужо і не «зялённым».

* * *

Правядзенне нарады было мэтазгодна спалучана з Другім пленумам Праўлення СП СССР, прысвечаным выхаванию літаратурнай моладзі. Гэтаму выхаванию (ідэйна-эстэтычнаму, маральному, прафесійнаму) тады, як і пазней, надавалася вельмі вялікае значэнне. Адкрыццё супольнага пасяджэння адбылося 9 студзеня а 17-й гадзіне ў Доме культуры «Правды». Захаваўся нататнік удзельніка нарады, у якім я рабіў зусім сціслы дзённікавы запісы сваіх уражанняў і заўваг да ўбачанага і пачутага — як у вялікай зале, так і ў пакоі, дзе збрілася наша паэтычная сектыя.

Скрутак у прамасленай (тлустай!) паперы апнінуўся на стале. Пабег, «ні стуча, ні груча, па жылачках шчыкача», канъячок, пайшлі — не пайшлі, а паяцелі, аж загрукацелі, — каўбаскі, пацяякла-пайлілася гамонка... Каўбаскі, навелічкі — як ладныя яловыя шышкі, былі незвычайнай смакаты, і я хацеў працягнуць руку да скрутака яшчэ раз, дый запыніўся, засаромеўшыся, маўляў, трэба ж і меру знаць. Броўка няйначай як заўважыў гэту маю нерашучасць, падчаркніў ёмкую, у застылым тлушчы, каўбаску на відэлец, працягнуў мене і загадаў:

— Еш! Бо ты вельмі худы. Чаму ты гэтакі худы? Такі таленавіты — і такі худы! Гэта ненармальная!..

З усяго, пра што гаманілі ў купэ, запомнілася як найбольш важнае тое, што нам сказаў пры

браў не новую (цудоўных новых песьен тады, у канцы 1940-х, было безліч), а старую, даваенню. Але паколькі пра Чапаева — не запірэчыла.)

Праз колькі хвілін, як нарада пачалася, на сцену з-за куліс выйшаў Міхаіл Шалахаў. (Вялікія так і павінны рабіць, паяўляцца са спазненнем, а не ў кучы з меншымі.) Выйшаў — у гімнасцёрцы, у галіфе, у ботах (1956 год!). Невысокага, можа, нават трохі ніжэй сярэдняга росту, русівенкі, коротка — па афіцэрску — падстрыжаны. Яшчэ не дайшоў да прэзідтума (сцэна — шырачэнная), як у зале ўспыхнулі, напачатку разрозненія, воплескі. Напэўна, не ўсе з нас, удзельнікаў нарады, у першы момант пазналі яго, але так доўжылася імгненне, а тады — раптам — выбухнуў гром аплодысментаў. У зале ўсе падняліся. Убачыўшы такую бурную радасць, Міхаіл Аляксандравіч у знак прывітання і ўдзячнасці прыкладаў руку да сэрца і сеў у трэцім радзе прэзідтума з са-мага краю. «Ужо можна лічыць, што ў Маскву мы прыехалі недарэмна», — напаўголоса сказаў я Сцяпану. Углядзяючы ў бліччу славутага пісьменніка: хударлавы, вузкія пакатыя плечы, пасівельныя вусы. Пераводжу позірк на іншых. Усе — у строгіх гарнітурах, пад гальштукам, а ён — у гімнасцёрцы. Чаму? Усе — багатыя, а ён — бедны? Ды не, канешне! З-за сціласці? Па звычы? А адкуль звычка? Яшчэ з часоў «грамадзянскай»?

Даклад сакратара праўлення СП В. Ажаева — галоўны даклад на нарадзе — меў назуву «Маладыя сілы савецкай літаратуры і задачы СП СССР у галіне выхавання маладых літаратараў» (Ох, гэтае «у галіне»! Ну чыноўнікі! Па-пісьменніцку звязаць слова не могуць!) мне, правінцыялу, слухаць яго было цікава, асабліва яго аянкі канкрэтных твораў маладых празаїкаў (пазней ён амаль не крануўся). Я ўсіх слухаў вельмі ўважліва — і дакладчыкаў, і прамоўцаў, бо з такой унtranай устаноўкай прыехалаў на нараду. Думалася і верылася, што шмат чаго каштоўнага пачаю, даведаюся, паднабяру розуму, пададукаюся. Таму і пачаў запісваць у нататніку павучанні, сэнтэнцыі, афарызымы, якія цыталіся ў дакладах і прамовах, накшталт: «Я не знаходжу ў сваіх творах недахопаў, значыць, мой талент вычарпаўся», або: «Галоўнае, што мне замінае пісаць, — я сам».

Садаклад аб пазней зрабіў вядомы літаратурны крытык А. Макараў. Майму маладому са-малюбству ён дагадзіў: у пераліку імён таленавітых маладых называў і маё імя. З беларускіх — адно. Тады (можа, і цяпер?) гэта вельмі прымалася пад увагу: называны ў дакладзе сярод лепшых ці не называны? Не дзіўна, што калі я вярнуўся вечарам у гасцініцу і зайшоў у пакой, мой «сукватарант» вядомы якуцкі

паэт Інакенці Эрцюкаў адразу ж выгукнуў: «Віншую! Вас назваў Макараў у сваім дакладзе!»

У спрэчках па дакладах і садакладах першым узяў слова «наш», — так амаль заўсёды было і пазней — на ўсіх пісьменніцкіх з'ездах, пленумах, сходах і іншых усесаюзных форумах. Да ўсякай вялікай размовы «наш» любіў што называеца зрабіць запеўку. Ведаў, што і ў прэзідыме і «там» яго запеўка спадабаеца, бо ў ёй будзе ўсё, што трэба: і сцвярджаўны пафас, і шчырая ўдзячнасць за клюпат, і ўмераное прызнанне недахопаў, і — яшчэ адна прысяга на вернасць. Так і на гэты раз: Пятрусь Усцінавіч паведаміў аб поспехах беларускай літаратуры, адзначыў, што ў творчым росце маладых скараціўся «вегетацыйны» перыяд — адразу выходзяць у прафесіяналы, што мала пасылаем маладых у брацкія рэспублікі... «А потым да канца — агульшчына», — гэта ўжо я даю ацэнку яго выступу.

Масціты ўкраінскі празаік Юры Смоліч сказаў: «Кепска, калі рэдактар робіць за маладога аўтара, даводзіць книгу да «літаратурнай дабрапрыстайнасці» і пускае ў свет. Аўтар прывыкае і застаеца «вечным старычком». развіваючы гэту тэму, Смоліч прапанаваў прымаць у Саюз пісьменнікаў толькі пасля другой ці нават трэцяй книгі. (Мой каментар у нататніку: «Ну, гэта ты ўжо загнуў, таварыш Смоліч! Можна і за дзесятак вершаў прыняць, а іншага і пасля пяці кніг нельга».) Вельмі настроўся слухаць, калі аўтары: слова мае Барыс Палявой. Ягоная книга «Аповесьць пра сапраўднага чалавека» ў канцы 1940-х была адной з маіх любімых кніг. Але запісаў з ягонай прамовы не шмат і не Бог ведае якія прамудрасці: трэба працаваць у часопісах і газетах і вывучаць жыццё; а яшчэ: нельга чарніць станоўчага героя якой-небудзь заганай...»

Наступным выйшаў на tryбуну высокі прыгожы грузін Іраклій Абашыдзэ. Як бы пярэчачы Смолічу, сказаў: «Малады паэт можа і ў дзвяццаць гадоў быць прафесіяналам — як Лермантаў, як Пецефі «Або як наш Багдановіч», — дапаўняю яў нататніку яго пералік і далей пішу: «Ва ўсю хваліца сваіх грузінаў — удзельнікаў нарады, за пэўныя выдатныя якасці. Не тое, што «наш», які сваіх беларусаў толькі назваў, пералічыў, а чым хто з іх цікавы — ні слова».)

Рэдактар часопіса «Звезда» І. Друзін выказаў незадавальненне, што часта творчасць маладых ацэньваець у друку самі маладыя. Мой каментар у нататніку: «Ну і што? Абы слушна, спрадядліва і таленавіта».

Пасля Друзіна — Сяргей Міхалкоў. Высачэзны, статны, з моцна прыгладжанымі амаль чорнымі валасамі, з акуратна падстрыжанымі вусікамі, з трывам медалямі Сталінскага лаўрэата на грудзях. Ягонае імя мне адно з самых вядомых. Па-першае, саўтар «Гімна Савецкага Саюза». А гэта не жартачкі! Падругое, у мае педвучылішчныя гады надта папулярнымі былі некаторыя яго байкі, асабліва «Заяц во хмелю» і «Две подруги». Апошнюю даводзілася тады чуць амаль не на кожным эстрадным канцэрце ў парку імя Горкага, бо ішла барацьба з касмапалітамі, з «нізкапаклонствамі»

заграніцай», і Міхалкоў надта ж дагадзіў:

*Мы знаем, есть еще семейство,
Где наше хают и бранят,
Где с умилемиемглядят
На заграницные наклейки...
А сало... русское едят!*

Ох, гэта «рускае сала»! Як тады любілі яго ўспамінаць-цытаваць тысячы партыйных агітатаў і пропагандыстаў! У сваёй прамове Міхалкоў таксама спыніўся на тэме ўзросту. «Маладыя могуць быць спельмы літаратарамі ў 20 — 25 гадоў». (У нататніку і мой каментар да гэтага: «Напэўна, мае на ўвазе

скі пісьменнік Мелік-Кумаран. (Мой каментар у нататніку: «Ну, пайшоў хваліца сваіх — аднымі камплементамі спыле!») Цікава расказаў пра армянскіх рэпатрыянтаў з Турцыі (дакладней — турэцкай Арменіі), з Грэцыі, з Егіпту, з Ірана. Чатыры такія перасяленцы — маладыя пісьменнікі — тут, на нарадзе. Пасля нейкага недарэкі (у нататніку: «Ну і нясе! Ну і гародзіць! Акаваеца, і такія прыехалі на нараду!») слова далі Валянціну Авечкіну. У зале імгненна ўсталівалася цішыня. Ведаюць, хто выйшаў за tryбуну. Чыталі! У

«Далеко от Москвы».) З асфальту лыка не здзярэш. Вот, вот! (Кіае галавой і зноў махае рукою. Ці не на падпітку ён? Занадта ж неяк вольна пачуваеца?) Ёсьць такая катэгорыя дзявок, якія не выходзяць замуж, — перастаркі. І ў літаратуры яны бываюць. Дык вось: не заставаіцца да старасці ў кароткіх дзіцячых штанцах. Абдымаю вас, дарагія людзі!» І працягнуў рукі да залы. Кіунуў галавой і... пайшоў за кулісу. Коратка — і... і... Як бы нешта не тое. Расчараванне, ці што? Праз колькі хвілін па радах пайшла запіска: «И кучу юных олухов Обнял с трибуны Шолохов».

Праз нейкія тыдні два «Літаратурная газета» надрукавала слова М. А. Шолахава на Усесаюзнай нарадзе маладых пісьменнікаў. Пазней яно ўйшло ў 8-ы том яго пасмяротнага Збору твораў. Яно — і не яно, ці — не зусім яно. Абкарнана так, што засталіся толькі рожкі ды ножкі. Ні Сіманава, ні Ажаева, ні лыка, ні асфальту на вуліцы Вароўскага, ні дзявок-перастарак, — нічога не засталося. Затое дабавілася шмат трывіяльных партыйна-савецкай рыторыкі. Вось і вер пасля гэтага газетным рэпартажам з месца падзея! Калі б не быў сам сведкам і не мой нататнік з запісам — мог бы і паверыць, што так посна, так банальна сказаў сваё слова М. А. Шолахаў.

Апошнім прамаўляў выдатны казахскі празаік Габіт Мусрэлаў (народны пісьменнік, акадэмік, лаўрэат). І — «ох жа якая хамская публіка ў зале! Проста плююць, каб не сказаць менш, на нацменаў. Ну хіба яму не крыўдна гаварыць пры такім шуме? Не пустое ж гаворыць! Я, здаеца, не выцерпей бы, плюнуў бы і пайшоў преч — далей ад гэткіх сяброў і пабрацімцаў». Так запісана ў май пурпуровым

Вось і вер пасля гэтага газетным рэпартажам з месца падзея!

Калі б не быў сам сведкам і не мой нататнік з запісам —
мог бы і паверыць

Куляшоў і А. Кучар. Абмеркаванне маіх вершаў ішло добра, спакойна, спагадліва, пакуль не ўзяўся за мяне Кучар. Дам слова пурпурому нататніку: «Не пашанцавала мне, як і тады, у 1953-м, у Мінску: з'есць з кішкамі! Во пракляцце на маю галаву!.. Ну, давай, давай, Айзік! Можа, папярхнешся нарэшце. Але ж і гад! І сюды прыехаў з'есці мяне! Дома было мала!» А. Куляшоў як майстар-прафесіянал зрабіў некалькі канкрэтных па маёй творчасці заўгад, але ад Кучараўскай лютасці ні словам не абараніў. Ну, нічога. Мы ж не грузіны, не армяне, не татары... Мы — беларусы. Нас «паважаюць і любяць».

На заключным пасяджэнні Пленума СП былі падведзены вынікі нарады. Выступілі некаторыя кіраўнікі семінараў паэзіі і прозы і тыя члены праўлення, хто ў першы дзень узяў слова не змог. Заадно з ацэнкамі твораў маладых былі выказаны цікавыя думкі аб пісьменніцкай працы і зноў жа дадзены нам карысныя парады. С. Кірсанав сказаў (цынуту па нататніку): «Калі я размаўляў з Маякоўскім, адчуванне было такое ж, як і ад чытання ягоных вершаў. І наадварот. Трэба актыўна чытаць і разумець іншых аўтараў, асабліва — класікаў. Паэт павінен ведаць паэзію вельмі добра. Дапамога маладому збоку — шкодная». П. Антакольскі: «Чаго не ўзгү, чаму не навучыўся ў маладосці — пасля ўжо не навярстаеш. Трэба браць змодаду. І — трэба вывучаць мову, на якой пішаць, ва ўсіх адносінах». С. Васільев: «Паэты павінны вывучаць і вывучаць прозу — гэта не менш важна». С. Антонаў (вельмі сімпатычны чалавек, на рэдкасці сімпатычны!) — талкова і канкрэтна гаварыў пра майстэрства ў прозе. Л. Собалев: «З'явы першага і другога

Антакольскі: «Чаго не ўзгү, чаму не навучыўся ў маладосці — пасля ўжо не навярстаеш. Трэба браць змодаду. І — трэба вывучаць мову, на якой пішаць, ва ўсіх адносінах». С. Васільев: «Паэты павінны вывучаць і вывучаць прозу — гэта не менш важна». С. Антонаў (вельмі сімпатычны чалавек, на рэдкасці сімпатычны!) — талкова і канкрэтна гаварыў пра майстэрства ў прозе. Л. Собалев: «З'явы першага і другога

Антакольскі: «Чаго не ўзгү, чаму не навучыўся ў маладосці — пасля ўжо не навярстаеш. Трэба браць змодаду. І — трэба вывучаць мову, на якой пішаць, ва ўсіх адносінах». С. Васільев: «Паэты павінны вывучаць і вывучаць прозу — гэта не менш важна». С. Антонаў (вельмі сімпатычны чалавек, на рэдкасці сімпатычны!) — талкова і канкрэтна гаварыў пра майстэрства ў прозе. Л. Собалев: «З'явы першага і другога

Антакольскі: «Чаго не ўзгү, чаму не навучыўся ў маладосці — пасля ўжо не навярстаеш. Трэба браць змодаду. І — трэба вывучаць мову, на якой пішаць, ва ўсіх адносінах». С. Васільев: «Паэты павінны вывучаць і вывучаць прозу — гэта не менш важна». С. Антонаў (вельмі сімпатычны чалавек, на рэдкасці сімпатычны!) — талкова і канкрэтна гаварыў пра майстэрства ў прозе. Л. Собалев: «З'явы першага і другога

Антакольскі: «Чаго не ўзгү, чаму не навучыўся ў маладосці — пасля ўжо не навярстаеш. Трэба браць змодаду. І — трэба вывучаць мову, на якой пішаць, ва ўсіх адносінах». С. Васільев: «Паэты павінны вывучаць і вывучаць прозу — гэта не менш важна». С. Антонаў (вельмі сімпатычны чалавек, на рэдкасці сімпатычны!) — талкова і канкрэтна гаварыў пра майстэрства ў прозе. Л. Собалев: «З'явы першага і другога

Антакольскі: «Чаго не ўзгү, чаму не навучыўся ў маладосці — пасля ўжо не навярстаеш. Трэба браць змодаду. І — трэба вывучаць мову, на якой пішаць, ва ўсіх адносінах». С. Васільев: «Паэты павінны вывучаць і вывучаць прозу — гэта не менш важна». С. Антонаў (вельмі сімпатычны чалавек, на рэдкасці сімпатычны!) — талкова і канкрэтна гаварыў пра майстэрства ў прозе. Л. Собалев: «З'явы першага і другога

і сябе: у дзвяццаць трох атрымаў орден Леніна! — за паэму для дзяцей «Дядя Стёпа».) Уразіла мяне адна нестандартная думка Міхалкова: «Пра сабаку і кошку можна напісаць больш па-сучаснаму, чым апад'ёмным кране». Мне здалося, што гэта досьць смела.

Маскоўскі крытык А. Дзяменець, на маё вялікае здзіўленне, разнёс ушчэнт аповесць удзельніцы нарады Лідзіі Абухавай «Глубынъ-городок». Я чытаў гэту книгу пра наш Давыд-Гародок, і мне спадабалася, а тут — Божа мой! І «рытaryчны рамантызм», і «ўяўная паэтычнасць», «высакапарнасць, вычурнасць, квяцістасць мовы», і «ўпрыгожанне», «празмернасць».

Моцнымі воллескімі праўляла зала да tryбуны сівагаловага Максіма Рыльскага. Гаворыць мудрыя рэчы, і я стараюся самае галоўнае занатаваць. «Добры літаратурны густ — з'ява больш рэдкая, чым талент. Густ, паводле Пушкіна, у паучуці «со-размерности и сообразности». Далей: «Трэба мець вялікі запас ідэй, чаго мала ў маладых украйнскіх паэтаў». І яшчэ: «За адзін свежы радок можна дараваць шмат дрэнных». І яшчэ: «Толькі тая паэзія добрая, якая — твая, а не перапеўная». Ну але ж і сапраўдны мудрэц, гэтыя славуты не толькі на Бацькаўшчыне, але і ва ўсім славянскім свеце Максім Тадэвіч!

З выступлення малдаўскага паэта Емельяна Букава зразумеў, што становішча з выданнем кніг маладых у Малдові такое ж трагічнае, як і ў нас, у Беларусі. Пасля Букава за tryбуну выйшаў ленінградец Сяргей Арлоў — у зграбным касцюме, з акуратнай рыхаватай бародкай і такай жа акуратнай расліннасцю на шчоках. (На фронце гарэў у падбітym танку і з таго часу хаваў страшныя сляды апёку.) «У Ленінградзе, — сказаў Арлоў, — 235 членаў СП, а маладых, каму німа трышаці, — ніводна». Далей мой каментар: «Ох, і хваліць жа сваіх, ленінградскіх! О, калі б гэтак выступіў Броўка! Колькі глядзеў на Арлова — столькі круціліся ў галаве геніяльныя радкі ягонага франтавога верша: «Его зарыли в шар земной. А был он лишь солдат». Трэба ж — так здорава сказаць! Пра маўзалей салдата.

Вельмі цікава і смела выступіў татарын Мусаінаў — наконт становішча нацыянальнай культуры ў іх аўтаномнай рэспубліцы. Пасля яго невядомы мне армян-

мае студэнцкія гады (1953–1955) я зачытваўся нарысамі В. Авечкіна «Районныя будны». Гэтак жа, як і мае сябры, жыхары аднаго інтэрнацкага пакою, Анатоль Вярцінскі і Яўген Крыскавец. Колькі было ў нас размоў! — без спрэчак, а толькі з воклічамі захаплення яго грамадзянскай пазіцыяй, яго мужнасцю гаварыць праўду! І тут, на нарадзе (а яна ж адначасова і Пленум СП!) ён выявіў тая ж выдатныя якасці пісьменніка-грамадзяніна, — поўную бескампроміснасці наконт права пісьменніка не хлусці.

«Пара спыніць усякі размовы аў станоўчымі героя! — Авечкін гаварыць горача, напорыста, рэзка. — Калі мастак пачынае думачы, колькі даць працэнтаў становішчаці, — ён памірае як мастак». Сёння здаецца проста неверагодным — кідаецца такое з высокай трывіяльнасцю тады, калі мае патрэбу ў рэцэптах — той не пісьменнік. (Мой каментар у нататніку: «Во малайчына! Во праўду-матку рэжа!») Наконт в

ПАД ШЧОДРЫМ ЯБЛЫЧНЫМ СПАСАМ

Ён нарадзіўся ў 1947 годзе ў малаярнічым сяле Абтавое на Сумшчыне жніўнай парой, калі ўтомленая зямля святкуе вынікі вольнай вясновай квецені і руплівай людской сяўбы, сваёй спаконвечнай надзеі на шчодры ўраджай. Якраз у гэты шчаслівы час яна сама ўяўляеца спелым яблыкам, у якім прасвечаюцца зярніты дабрыні, любові і веры ў лепшую будучыню.

Да свайго наліўнога Спаса ўкраінскі паэт Міхайла Шаўчэнка прыйшоў з важкім набыткам — дваццацю кнігамі. Ён — знаны, шануемы чытачамі майстар слова, лаўрэат многіх літаратурных прэмій, заслужаны дзеяч мастацтваў Украіны.

Я даўно заўважыў, што мова братняга народа надзвычай эмацыйная. А ў непаўторным пераплаве, прапушчаная праз чуйнае, збалелае сэрца і мяцежную душу Міхайлы яна набывае яшчэ большую сілу ўздзеяння, экспрэсіўнасць. У пранікнёй лірыцы ён смела, безаглядна выказвае асабістыя пачуцці, паўстае таленавітым выразнікам хараства роднага краю, песняром ратавальнай жыццёвой стойкасці, мудрасці, пяшчоты і прыгажосці ўкраінскай жанчыны — маці, сястры, каханай, а ў палымніакіх публістычных творах — непахісным заступнікам імкнення свайго працавітага і мужнага нарада да свабоднага, годнага жыцця.

Мне пашчасціла пазнаёміцца з Міхайлам Шаўчэнкам яшчэ ў 1976 годзе ў далёкім ад нашых краёў Душанбе на фестывалі паэзіі, а затым разам праехаць, праісці пехатай шляхамі і сцежкамі яго слáунай зямлі ад Палесся да Чорнага мора, ад Слабажаншчыны да Закарпацця. Згадкі пра вандроўкі дасюль цешаць і греюць мяне. Асабліва помніцца даверлівая гаворка пра лёс Украіны і Беларусі ва ўнікальным месцы, падобнага якому няма больш нідзе на планеце — у Халодным Яры, а таксама тое, як апоўначы на беразе Дняпра-Славуціча, ля падножжа Чарнечас гары, дзе спіць Вялікі Кабзар, мы ў дружнай інтэрнацыянальнай сябрыне спявалі неўміручы, вядомы ўсіму свету «Заповіт». У гонар сябра напісаўся прысвечаны яму верш:

НЕБЯСПЕКА

Зноў на праспекце —
Паводка дзяўчачая:
Смех мілагучны, надзей галасы.
Дзіўна, але Дастваўскі не збочае
З памяці тут — у разгуле красы.
Класіку веру, а існасць упартая
Тое прароцтва ўспрымае, як ёсьць:
Можа ўратуе ўвес свет,
Ды інфарктамі
Век мой уласны
Даб'е прыгажосць.
Згінуць заўчастна баюся да змогі я,
Нават калі б мне свяціў маўзалей...
Рыжавалосыя і даўганогія,
Вы абягайце мяне, як далей!

Сардэчна віншуючы даўняга і шчырага сябра беларускай літаратуры з днём народзінаў, пажадаем яму добра га здароўя і новых таленавітых кніг.

Сяргей Законнікаў

Міхайла ШАЎЧЭНКА ВОЛЬНАЯ ЗОРКА

Вялікі кірмаш

Народзе мой, зіма, зіма, зіма...
Нас абстуپіла немінуча, грэзна.
З чала твайго сам Бог рашыў знімаць
Сваю дзясяніцу,

помнічы,

што позна

Маліца там, дзе хлусы слёзы льюць,
Дзе клёкатна, дзе тлуста і злачынна,
Дзе рытуальна-хіціва прадаюць
Па бартэру: за вотчыну — Айчыну.
Дзе глуха, як у склепе, у душы,
Дзе вольна злату і задушна мове,
Дзе гандляры братоў за барышы
Старгойваюць на клятвах у любові.
Народзе мой, снягі, снягі, снягі...

Адлігі, гул завейнае карцечы.

І божы свет на кончыку тугі

Трымае сіратлівую малечу.

Усё стаўкло ў дзікі вавілон.

Вучыцель і падступны пракуратар

У двух рыхтуюць праведны закон.

Закон на кон выносіць правакатар.

І вялічы валам сцятыя ў аруду

Зачынічыкі, абранцы і «прапокі».

Ты марыш мець свайго Скавараду?

Не прыйдзе ён ні блізку, ні здалёку.

Цяперашнім месічнік ты — чужы.

Яны вяшчуюць наступ цёмных сілаў,

Народным імем свенціць зноў нахсы.

І гэта — ратавальнікі-месі?

Народзе мой,

вясна вядзе вясну.

Знісе паводка бруд гандлярскіх «цудаў».

Абўдзішся нараэшце ты са сну,

Сарвеш з сябе падманную аблуду.

У вотчыне пакаецца адзін,

Другі заенчыць у барышным змроку.

Мы ўбачым тых, хто ў душах

наслядзіў, —

Грахойных лжэсмесій і лжэпрапоку!

Але кірмаш! Што можна ведаць ён?

Бурліць, гудзе, рыдае і смяеца.

Над ім плыве непераможны звон,

Каб тых узняць з калень, хто ўпаў у сон,

Ды не гандлюе

і не прадаецца.

Сам

Не лісцем засыпала сэрцазлом,

Не дол скавала марозам,

А след размывае глухім дажджком,

А боль вымываюць слёзы.

А noch прагнє зорна мігцець і гукаць,

І знічкі ляцяць, як птахі.

Ды птушак штурліяе без жалю рука

На далягляд, як на плаху.

I коцяцца крылы, як шэры пыл,

Вішчаць, як дзеце і з правыні.

І пырскae чырванню сам небасхіл

З-пад грознае гільяціны.

Аглянешся ўранку — далеч курыць.

Пабачыш — не стала брата.

Ягоная зорка крывёй гарыць

У золкіх руках Сакрата.

А мармур не крышицы, не дрыжыцы,

Слязьмі не зальеца горка.

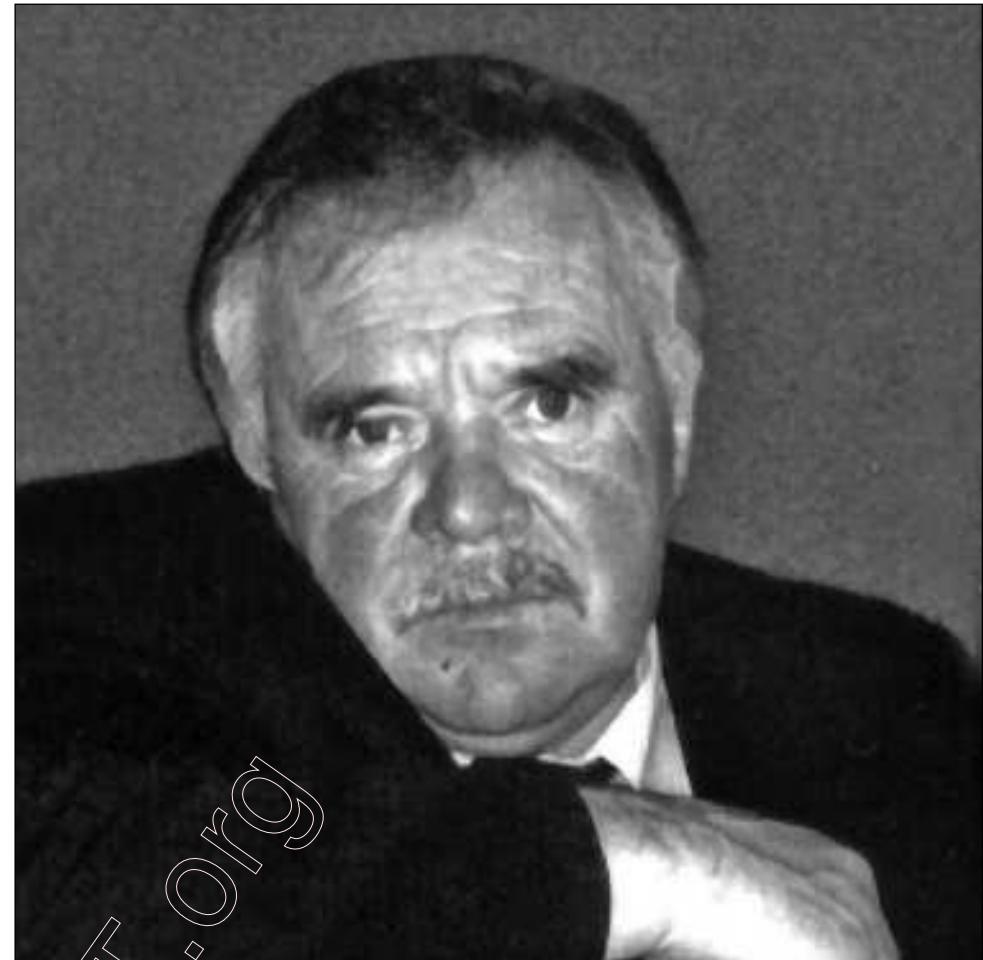
I толькі ў грудзях сцюдзёна трымціць

Не сэрца — вольная зорка.

Няма ў свеце белымі прауды, ні волі.

Ёсць сэрца адно,

што збянтэжана злом.

Ёсць птушка ў нябесах.

Ёсць вецер у полі.

І клічуць яны,

і забіваюць крылом.

У свеце няма ні любові, ні здрады.

Ёсць толькі ў душы — боль і стогны

заўжды.

Падманнае шчасце,

падманная радасць...

Куды ж ты ірвешся?

Спяшаеш куды?

Нішто не прачнецца,

нішто не ўваскрэсне.

Як руки,

згарнуліся кветкі надзеі.

Мой друга,

ци чуеш ты голас нябесны?

Мой Божа,

ци бачыш ты слёзы людзей?

Няма ў свеце белымі прауды,

ні волі...

Сны

Данясецца здалёку: «Любы!»

Чую слова, і блізка так

Палымяна трапечуць губы,

Быццам майскі адважны мак.

У вятыстым шуме акацый,

Уагні вяргінь

я адзін

Пралячу міма вешчых станцый

Па бляявай душы сцяжын.

Там праменяць у хадзе

Ножскі смуглія надзею,

Аб якой люд загудзе,

Але я сказаць не смею.

Не зважайма на чужых,

Покуль цвет не збліза змога...

Дзе твой смех — прабачу ўсіх.

Да мяненім — як да Бога.

Сцяжака ў жытых яшчэ бяжыць.

Качанія між асакі плюскочачца.

...Цяжка паміраць, як хочаш жыць,

Цяжка жыць, калі ўжо жыць

не хочацца.

Мала ў свеце зон для дабрыні.

Толькі без яе — шыбае холадам.

Смерць яшчэ нікто не адмяніў —

Беражы жыць штохвлю змоладу.

I калі ў знямоўсаным быцці

Ты ўпадзеш,

як птах,

крыло ламаочы,

Будзеш ведаць — дорага плаціў,

Кожны раз пра цэны не пытаочы.

Пераклад С. Законнікаў

У ПАДМУРАК СВЕТЛАГА ХРАМА

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

Атрымалася так, што воляй абставін (ці, можа, самога лёсу?) Новы, 2006 год я сустракаў, можна сказаць, пад знакам Украіны, яе славутых песняроў ды нашых беларуска-ўкраінскіх літаратурных узаемін. Атрымалася цікава, амаль па-каляндаму дзвіносным чынам... Узяўшыся напрыканцы года старога навесці парадак на некалькіх кніжных паліцах, я раптам, нечакана для самога сябе ўбачыў нечым непадобную на іншыя, забытую чамусьці кнігу. Адну з тых, да чытання якіх усё не даходзіла чарга. Узяў, адгарнуў вокладку, прабег вачыма тытульны ліст. Зборнік малавядомых і зусім невядомых да гэтага матэрыялаў, звязаных з дзеянісцю Лесі Украінкі як змагаркі за волю свайго народа, — матэрыялаў, рупліва сабраных і падрыхтаваных шмат гадоў таму да выдання ў серыі «Украінавество діаспоры» эмігрантам-літаратуразнаўцам Пятром Адарчанкам. Кінуўся адразу ў вочы радкі, якімі адкрываўся зборнік: «З гострою зброею — палкім поетичным словам віходиты Леся на бій пры пасівності, пры рабской пісці, пры прыніжэнности, пры покоры, пры невільницкага духу своіх землякоў. Тяжкім докорам і одночасно закліком боротися за «свою хату» — незалежну украінску державу — звучаты такі рядкі...» Далей цытаваўся невядомы, ва ўсякім выпадку мне асабіста, верш: «Ми навіті власноі не маєм хаты...» І я зразумеў, што ў маіх руках, не помнно, як і калі прыдбаная ці не-кім падораная, кніга, якую траба ававязкова прачытаць.

Не паспей дачытаць кнігу П. Адарчанкі «Леся Украінка», як неўзабаве пазванілі з музея Максіма Багдановіча і запрасілі на імпрэзу, у якой, як удакладнілі, прыме ўдзел Раман Лубкіўскі. Рамана Лубкіўскага прадстаўляць мне не трэба было: адзін з маіх украінскіх сяброў, відомы паэт і грамадскі дзеяч, дауні прыхільнік і перакладчык нашай пазіі. Два гады таму ў музее адбылася прэзентацыя цудоўна выдадзенай у перакладзе на ўкраінскую мову кнігі твораў Максіма Багдановіча «Стратим-лебідь». З удзелам ініцыятара выдання, укладальніка і аднаго з перакладчыкаў Рамана Лубкіўскага. На гэтых раз ён таксама прыехаў з дарагім падарункам — прыўёз яшчэ адну, выдадзеную львоўскім выдавецтвам «Світ» кнігу «Шевченковая дорога в Білорусь» — літаратурна-публіцыстычны зборнік, прысвечаны святкаванию Года Тараса Шаўчэнкі ў нашай краіне. Знаёмчыся падчас сустрэчы ў музее з кнігай, знайшоў ў ёй і сваю «лепту», свой, змешчаны пад рубрыкай «У вінок генію», верш «На паклон да Кабзара». Перакладзены выдатна на ўкраінскую тымъ жа Раманам Лубкіўскім.

Але гэта яшчэ не ўсё. Далей — болей. Пад самы ўжо Новы год, пад самыя Каляды атрымоўваю поштою з Кіева пасылку — некалькі асобнікаў кнігі сваіх вершаў і паэм у перакладзе на ту ж братнюю, ту ж роднаенную ўкраінскую мову. Зрабіў пераклады, склаў старанна кнігу

і дамогся яе выдання пад назвай «Беларускі годіннік» дасведчаны знаўца і прыхільнік нашай пазіі Алекса Палічук. Цікава, нават па-свойму сімвалічна, што пачатак нашага з ім сяброўства і творчага супрацоўніцтва быў у свой час асвечаны імём Кабзара. Бо пазнаёмліся мы менавіта падчас сумеснага ўдзелу ў традыцыйным вясновым Шаўчэнкаўскім свяце пазіі, па дарозе з Кіева ў Канеў, да Тарасавай гары.

Атрыманне пасылкі-падарунка з Кіева супала ў часе з яшчэ адной падзеяй, якая ўзмацняла ці нават, так бы мовіць, канчаткова замацоўвала ўкраінскі чыннік у майм святкаванні Новага года. Мой добрыя малодшы сябра і таварыши, выдатны паэт і перакладчык Васіль Жуковіч сказаў пры сустрэчы ў Доме літаратара, што падрыхтаваў да друку зборнік перакладаў з украінскіх класікаў. І дадаў: Хацеў бы, каб вы напісалі прадмову. Я згадзіўся. Падумаўшы, праўда, пры гэтым, што не маю адпаведнага досведу, што яшчэ ні разу не даводзілася пісаць пра пераклады з украінскай пазіі.

Праз некалькі дзён Васіль перадаў мne рукапіс, і такім чынам першай маёй працай, ці, дакладней кажучы, першым чытаннем у сёлетнім годзе стала знаёмства з украінскай паэтычнай класікай, узноўленай сродкамі беларускай мовы. Увогуле для мяне не было нечаканым тое, што Васіль Жуковіч здзейсніў такую справу. Пра свае пераклады з украінскай ён мне казаў колыкі гадоў таму, калі разам ездзілі ў Белааёрск да Ніны Мацяш і гаварылі па дарозе з захапленнем, як пра творчы подзвіг, пра той факт, што яна па-майстэрску перакладала паэмусланне «І мёртвым, і жывым...» Тараса Шаўчэнкі і гістарычны раман у вершах «Маруся Чурай» Ліны Кастэнкі. Праз нейкі час сталі часцей з'яўляцца ў перыёдышы і звярнулі на сябе ўвагу чытача і пераклады В. Жуковіча — паасобных вершаў Тараса Шаўчэнкі і Лесі Украінкі. Разам з Валерам Стrelко ён актыўна спрычыніўся — у якасці укладальніка і перакладчыка — да выдання зборніка вершаў Л. Украінкі «Мелодыі журбы і надзеі» (Мінск, 2003). Дарэчы, у згаданай вышэй кнізе «Шевченкова дорога в Білорусь» надрукаваны і яго пераклад знакамітага «Заповіту», а таксама яго арыгінальны «Белы верш», які ўжо сябе ўважаў сабой цікавую спробу стварыць літаральна ў некалькіх строфах паэтычны партрэт Кабзара. Вось яго заключная страфа:

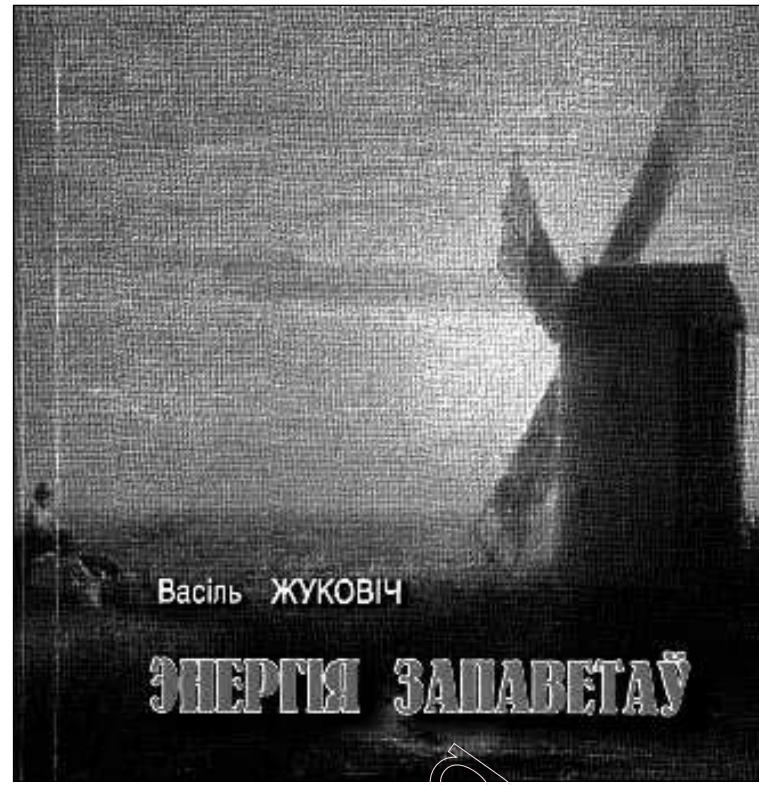
*Тарас Шаўчэнка,
мужны, мудры, слынны,
З вялікім сэрцам, з яснай галавою
Ды з самаробным шыткам*

за халівай

*Быў самы вольны на ўсім белым
свеце.*

Замучаны, ён стаўся неўміручы.

Як бачым, рашэнне паэта выдаць зборнік сваіх перакладаў з класічнай украінскай пазіі ўзіміла зусім невыпадкова і зусім, як кажуць, не на голым месцы — наадварот, на месцы свядома абараным і даволі грунтуюна падрыхтаваным. Варта згадаць тут яшчэ, што менавіта Васіль Жуковіч звярнуў у друку ўвагу на такую адметную старонку беларуска-украінскіх стасункаў, як выхад

Васіль ЖУКОВІЧ

ЭНЕРГІЯ ЗАПАВЕТА

у свет кнігі «Імем няўмольнымі свабоды» (Мінск, 2002), дзе Але́сь Траяноўскі змясціў свае пераклады паасобных вершаў украінскіх паэтаў, творчы і жыццёў лёс якіх склаўся надзвычай драматычна.

Ну ды звернемся непасрэдна да самога зборніка. Аўтар перакладаў называў яго: «Энергія запаветаў». (Гл.: Жуковіч В. А. Энергія запаветаў: Перакл. з укр. пазіі (Да 135-х годдзя з дня народзіні І. Франка). — Мін.: Выд. В. Хурсік, 2006. — 136 с.) Гэта — перастварэнне сродкамі роднай мовы вершаў трах вялікіх украінцаў, трах нацыянальных геніяў, трах, кажучы словамі аднаго з іх, «апосталаў праўды і навукі», — Тараса Шаўчэнкі, Івана Франка і Лесі Украінкі (Ларысы Косач-Квіткі). Аддадзім належнае ўжо самой смелай ідэі перакладчыка — сабраць іх усіх разам пад адной беларускай «страхой», гэта значыць — пад адной вокладкай. Ідэі наколькі смелай і высокароднай, настолькі і адказнай. Усе яны, як вядома, і ў сваіх творчасці, і ў пэўных моманты свайго жыццёвага лёсу так альбо інакш прычыняліся да Беларусі, да яе гісторыі і культуры. Але кожны ў свой час і паасобку. Васіль Жуковіч рашыўся сабраць іх разам. І калі пагадзіцца з азначэннем філософія, што «мова ёсць дом быцця, у жытле мовы жывуць людзі», то ў дадзеным выпадку Кабзар, Камянец і Украінка сабраціся па волі перакладчыка ў хадзе беларускага быцця.

Другі істотны момант. Знаёмчыся з кнігай (не без алоўкі ў руках), я не раз лавіў сябе на думцы, наколькі няпростая стаяла перад перакладчыкам задача — што, якія менавіта творы трэба адabraць для дадзенага выдання з велізарнай спадчыны «украінцаў славных». Адносна некаторых, храстаматына вядомых твораў, такіх, напрклад, як «Заповіт» ці «Реве та стогне Дніпра широкий» Т. Шаўчэнкі, паэма «Мойсей» І. Франка альбо, скажам, «Сім струн» Л. Украінкі, пытанне як быццам прадвырашалася апрыёры. Іх абысці было немагчыма. Але ж гэта толькі частка справы. І перакладчыку трэба было вызначацца з асноўным прынцыпам, з пэўнымі крытэрыямі выбару пераважнай большасці твораў.

мага верша І. Франка, яшчэ адной цаглінкай у падмурак «храма людскіх змаганняў і работы», светлага храма-гмаха беларуска-украінскага літаратурнага сумоў і духоўнага ўзаемаўзагачэння.

Узнікла патрэба ў постскрыпту. Успомніў, дапісваючи сваю прадмову, што апошні на часе выдання зборнік вершаў — не перакладных, а арыгінальных — Васіля Жуковіча мае назыву, якая стылёва пераклікаецца са шмат якімі радкамі перакладзеных ім твораў вялікіх украінцаў. Вось гэта называе: «У храме хараства і смутку».

З кнігі «ЭНЕРГІЯ ЗАПАВЕТА»:

ТАРАС ШАЎЧЕНКА

(1814–1861)

*Мне ўсё адно, жыць зноўку буду
Ва Украіне я ці не,
Успомніць хто ці ўсё забудуць
Мяне ў халоднай старане —
Усё адно чамусьці мне.
Ўняволі вырас, між чужымі,
I, не аплаканы сваімі,
Ўняволі плачучы, памру
I ўсё з сабою забару,
Малога следу не пакіну
На сцежках слаянай Украіны,
На нашай — не сваёй — зямлі.
Не скажа потым бацька сыну:
«Сын, Бога за яго мали,
Век памінай, бо за Ўкраіну
Яго замучылі калісь».
Усё адно мне, ён ці будзе,
Той сын, маліца а ці не...
Не ўсё адно аднак жа мне,
Калі Ўкраіну злыя людзі
Прыспяць i, як агонь шугне,
Яе, абкрадзеную, збудзяць... —
Ох, гэта ліха для мяне!*

(У каземаце, 1847)

ІВАН ФРАНКО

(1856–1916)

*Дай мне, зямля, ўсёплодная маці,
Сілы, жыве што ў глыбінях тваіх,
Каб я мацней у бай мог трымыца,
Ў цяжкім бай!
Дай цеплыні, расшырае што грудзі,
Чысціць пачуцці, ўзнаўляючы кроў,
Што да народа бязмежную будзіць
Сэрца любоў!
Дай і агню, каб напоўніць ім слова,
Уладу грамоў, каб мог душы
узвушаць,
Праўдзе служыць, а няпраўду сурова
Ўсю спаляляць!
Сілу рукам дай, каб знічылі путы,
Дай думкам яснасць, каб крыўды
прагнаць.
Дай працаўцаў да апошнай мінуты,
Ў працы сканаць!*

1880

ЛЭСЯ УКРАІНКА

(1871—1913)

*Скрозь — плач, і стогны, і рыданні,
Гучанне поклічаў слабых,
На лёс пустыя нараканні,
Пагляды, поўныя журбі.*
*Над ліхам даўнім Украіны
Мы туэсым-жалімся ўесь час.
З плачом чакаем той гадзіны,
Калі спадуць кайданы з нас.
Нам слёзы развярдзяць раны,
Ім загаіца не дадуць.
Ад слёз бруца ржой кайданы,
Ніколі ж самі не спадуць.
Навошта марныя журбіны?
Даволі стогнаў і ныци!
Змаганнем мы здабыць павінны
Шляхі да новага жыцця.*

1890

► ТРЫБУНА Сёння за «трыбунаў» «б» пра сваё выданне распавядае рэдактар і выдавец альманаха «Гоман» пэт Мікола Трафімчук

Мікола ТРАФІМЧУК: «ПРАЕКТЫ, ВАРТЫЯ ХХІ СТАГОДЗЯ»

**Год 1937... Год 2007... Ix
аддзяля сем дзесяцігоддзя.
Як бачым, зноў лічба 7.
Здавалася б, шчаслівае
супадзенне. Толькі нам,
беларускім пісьменнікам,
зразумелая гэтая «іронія
лёсу». Як і семдзесят гадоў
таму, мы ў большасці сваёй
пад «дамоклавым мячом»
рэпрэсіі.**

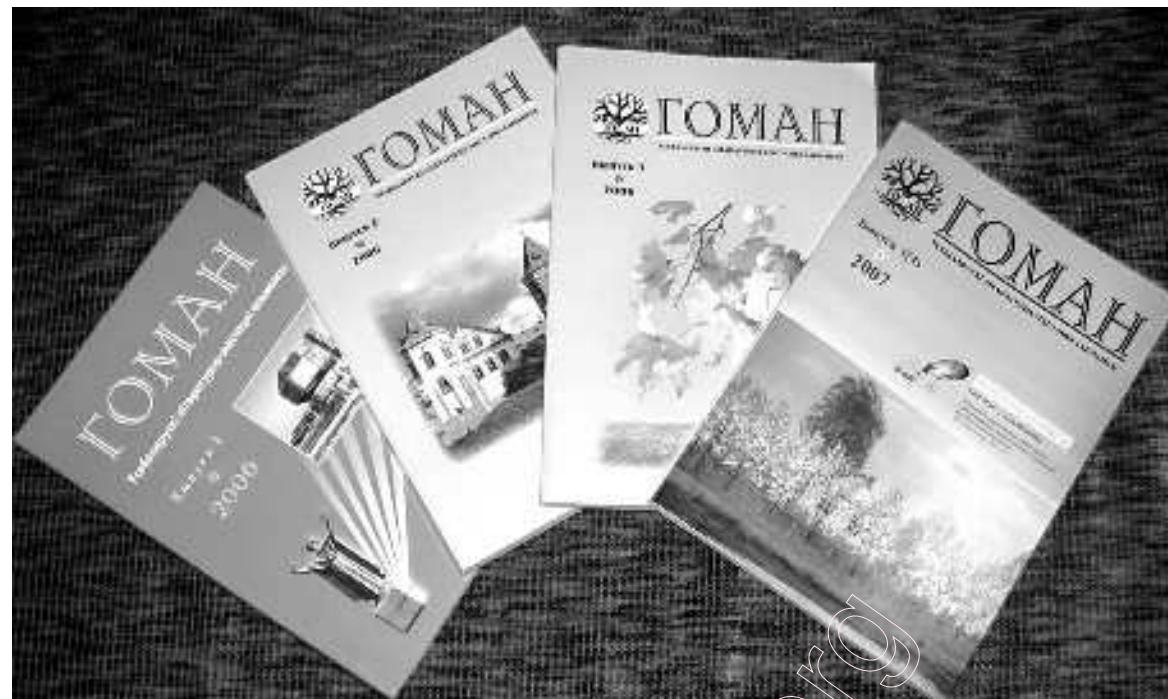
Уласная дзяржава — не чужая — патрабуе ад нас быць рабамі; свае — а не іншаземныя — чыноўнікі здзекуюцца з нас. Гэта так яны «дзяяча» за тое, што ў юнацтве іх выхоўвалі на лепшых літаратурна-мастакіх узорах — творах Я. Купалы, М. Багдановіча, В. Быкаўа...

А на планце ўжо дваццаць першае стагоддзе. У нашай, нарэшце, сувэрэнай Беларусі няма, на гэтае, ГУЛАГаў, але жыве яшчэ ўсё той жа дух непрымрымасці да гонару і іншадумства, які панаваў на адной шостай частцы Зямлі ў мінульым стагоддзі. Жывучы, нягоднік, нягледзячы на тое, што мы заўжды яго візыравалі ды кляймі.

Аднак заўсёды ў часыніх фізічных і псіхалагічна-мараль-ных выпрабаванняў іншы дух — дух вольнасці і высадроства — загартоўваеца і найбольш актыўна прайўляе сябе.

Пацверджаннем такіх высноў ёсьць з'яўленне за апошнія некалькі гадоў познай колькасці недзяржаўных літаратурна-мастакіх выданняў. Гэта не што іншае, як экспрэсійная рэакцыя на заходы чынавенства па скарачэнні-закрыцці выдавецтваў, газет, часопісаў. «Выжывайце, як можаце!» — здаецца, такім быў кліч сучасных манкурутаў, кінуты ў адрас рупліўцаў нацыянальнай культуры. Ім, як быццам бы, і няўпам, што ў любой цывілізацый краіне перш-наперш дзяржаўную падтрымку мае нацыянальная культура, а пасля ўжо ўсё астматніе...

Нуды, як кажуць, Бог ім судзі! Выхываць дык выжываць! А між тым вядома, што ў супрацьпастаўленні камерцыялізаванай вульгарнай масавай культуры нацыянальны выйграе толькі апошнія — у ёй захоўваюцца ўласцівасці

элітарнасці: высакародства духу, узімлесць думак, чысціня і культуры мовы... Гэта якраз і закліканы яшчэ раз пацвердзіць праекты, рэалізаваны ў дэзвюхмоўным літаратурна-мастакім альманаху «Гоман» і беларускамоўным «часопісі ў альманаху» «Шматкроп'е».

Яшчэ на пачатку 90 гадоў мінчлага стагоддзя некалькі прадпрымальных журналістаў-выдаўцоў вырашылі выпускаць газету «Графаман». Але калі пралічылі ўсе плюсы-мінусы — не рызыкнулі. І гэта прытым, што выданне мелася выходзіць вялікім накладам і распаўсюджвацца па ўсей постсавецкай прасторы. Была праведзена велізарная падрыхтоўчая работа, сабрана сотня, калі не больш, аўтараў, за кошт якіх павінен быў фінансавацца першы нумар газеты. Мне давялося бачыць арыгінал-макет таго нумара... І па форме, і па змесце выданне мелася быць не толькі расійскамоўным, а, такім мовіць, «прарасійскім» (нават назоў стылізаваўся пад шырокую распаўсюджаную ў пачатку мінчлага стагоддзя гарнітуру з цвёрдым знакам напрыкінцы). Я ўжо не можу не адгадаць, што падобнае выданне мела перавернуты з ног на галаву сэнс... Гэта быў цалкам камерцыйны праект. З тae прычыны не ён і не быў рэалізаваны: выдаўцы

разлічвалі не толькі на самаакуненасць, але і на добры прыбыток. Захады ж не былі беспадстаўнымі. Ужо тады выданне такога кшталту было запатрабавана, асабліва літарарам-пачаткоўцамі.

На жаль, выдавецкай справай я як прадпрымальнік пачаў займацца толькі тады, калі пінёры яе добра «нагрэлі рукі», а нядаўна паўпустыя кнігарні ды кіёскі былі заваленыя кнігамі, газетамі, часопісамі на любы густ. Прывытку асаблівага я не меў, таму ідэя за кошт яго выдавецкай справай я не магла быць реалізаванай.

Рызыкнуў толькі ў 2005 годзе. Спачатку за свой кошт правёў рэкламную кампанію. Пасыпаліся лісты з вершамі, апавяданнямі, тэлефанаванні з усіх куткоў Беларусі. Вядома, памылкі быць не магло. Асабліва ў райцэнтрах, у вёсках творчыя людзі задыхаліся ад неразумення і абыякавых адносін да іхняй творчасці з боку чыноўнікаў і мясцовых выдаўцоў. А тут прапанава друкаваць іх творы, і не абы-дзе, а ў самой сталіцы! Людзей ужо не цікавілі ганарапы, ні сумя аплаты за свае публікацыі: за пятынніцаў год усё спасцілі сутнасць «рынку сацыялізму».

Неўзабаве была створана рэдакцыйная калегія новага выдання,

якая і стала яго заснавальнікам. Першы выпуск літаратурна-мастакага альманаха «Гоман» здолеў змяніць 170 імёнаў творцаў — паэтай, празайкаў, эсістай, драматургаў, крытыкаў, публіцыстаў, мастакоў, кампазітараў — і ўразіў перш за ўсё сваёй не-паўторнасцю. На яго з'яўленне адгукнуўся «ЛіМ». Сярод аўтараў панавала эйфарыя. Пазней, калі выхаваліся наступныя выпускі, сярод іх у розных кутках знайшлися шмат сапраўдных рупліцаў-заяўзятараў. Яны прапанавалі літаральна ўсё: і безліч здольных, невядомых дагэтуль аўтараў, і ахвяраванні, і ўсялякія паслугі па выпуску і папулярызацыі новага і такога змястоўнага альманаха.

А між тым сітуацыя ў літаратурным жыцці краіны хутка змянялася. Спачатку Грамадскае аб'яднанне «Саюз беларускіх пісьменнікаў» было пазбаўлена сваіх друкаваных органаў — утварыўся дзяржаўны «холдынг» «Літаратура і мастакства». Далей — ужо афіцыйны падзел пісьменнікаў на «сваіх» і «чужых». Не за гарамі і той час, калі выданні, якія ўваходзяць у вышэйпамяняны холдынг, будуть друкаваць толькі творы сябровага Грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі». Сябрам «старога Саюза», вядома, даводзіцца цяпер

клапаціцца пра свае выданні, свае сувязі з грамадскасцю.

З другога боку, факт, што ў краіне існуе дзе афіцыйна зарэгістраваныя арганізацыі, мае і ўздомы плюсы. Цяпер у пачаткоўца ці ў маладога літаратара, асабліва калі ён жыве на перыферыі і марыц друкавацца ў сталічных выданнях, больш шанцаў быць заўважаным. Нават калі адна з іх не па законе (!) пераследуецца, для некаторых гэта тым больш прыгальна. Найбольш актыўныя з іх зразумелі, што «Гоман» — самаеднасць і, галоўнае, своечасовая выданне, дзе іх заўважаюць. Прыйдым «платны» альманах — не часопіс, у якім за публікацыяй трэба пастаяць у чарзе нават таленавітаму. У «Гомане» кожны аўтар мае магчымасць друкавацца практычна кожным квартал. Многія і друкуюцца з выпуску ў выпуск. Вось чаму ў другі нумар альманаха трапіла ажно 270 аўтараў!

Вядома, у «Гомане» пакуль невялікі наклад — менш 300 асобнікаў. Гэта абумоўлена многімі прычынамі. Галоўныя з іх — неабходнасць змяніцца выдаткі пры мізэрным «самафинансаванні», а таксама магчымасць выходзіць без афіцыйнай рэгістрацыі. Альманах у большасці набываюць самі аўтары. Але ня-цикка ўявіць, колькі прыхільнікі чытаюць у кожнага з іх. Паколькі выданне рэдкае, яно ў асноўным «ходзіць па руках», і реклама, пасутнасці, яму не патрэбная. Тым не менш, у рэдакцыю ўсё часцей звязраюцца чытачы і бібліятэчныя работнікі з пытаннем, дзе і як яго можна набыць.

Калі ўсё будзе добра, нам, безумоўна, з цягам часу давядзенца і рэгістрацацца, і павышаць наклад, і больш практична вырашыцца пытанні фінансавання і самаакуненасці.

Але і цяперашні «Гоман» не застойваеца на месцы. У чацвёртым, апошнім па часе выпуску «Гоман» рэалізаваны яшчэ адзін праект нашай рэдкалегіі — беларускамоўны часопіс «Шматкроп'е». Пакуль падвокладкай альманаха. «Часопіс у альманаху» задуманы з перспектывай стаць адным з элітарных літаратурна-мастакіх нацыянальных выданняў. Але толькі час пакажа, што яму наканавана...

РЭТРАДРУК

З ліста Льва Талстога цару Мікалаю II:

«Ласкавы брат!

Такі зварот я палічыў найбліжэйшым тады, што звяртаюся да вас у гэтым лісце не столькі як да цара, колькі як да чалавека... Траціна Расіі знаходзіцца ў становішчы ўзмоценай аховы, гэта значыць па-за законам. Войска паліцыянтаў — відавочных і таемных — усё павялічваецца. Түрмы, месцы высылкі і катаргі перапоўнены... Цэнзура дайшла да недарэчнасці забарон, да якіх яна не даходзіла ў горшы час 40-х гадоў. Рэлігійныя ганеніні ніколі не былі гэтак частыя і жорсткія, як зараз...»

Усюды ў гарадах і фабрычных цэнтрах сканцэнтраваныя войскі і высылаюцца з баявымі патронамі супраць народа. У шматлікіх месцах ужо былі братабойчыя кровапраліцці, і ўсюды рыхтуюцца і непазбежна будуть новыя і яшчэ больш жорсткія...»

Цары могуць быць і бывалі і каты і вар'яты, як Іван IV або Павел...»

Вас, верагодна, прыводзіць у зман аб любові народа да самадзяржаўці і яго прадстаўніка — цара тое, што ўсюды пры супрэсіях вас у Москве і іншых гарадах натоўп народа з крыкамі «ура» бягуць за вами. Не верце таму, каб гэта было выразам адданасці да вас, — гэта натоўп цікаўных...

Часта ж гэтыя людзі, якіх вы прымеце за выразнікаў народнай любові да вас, па сутнасці не што іншае, як паліцыйныя сабраны і падстроены на тоўп, які мусіць паказваць адданы вам народ...

Мерамі гвалту можна прыгняць народ, але нельга кіраваць ім...»

Як ні вялікая вашая адказнасць за тых гады вашага валадарання, падчас якіх вы можаце зрабіць шмат добра і шмат злога, але яшчэ большшая вашая адказнасць перад Богам за ваша жыццё тут, ад якой залежыць ваша вечнае жыццё і якое Бог даў вам не дзеля таго, каб учыніць усякага роду злія справы...»

16 студзеня 1902 г..

З ліста Барыса Мікуліча Сталіну:

«Тав. Сталін!

Да Вас звязраеца беларускі пісьменнік, у жыцці якога адбылося няшчасце, і цяпер яму нікто не можа дапамагчы, акрамя Вас. З дзяяцінства я марыў быць літаратарам, рыхтаваўся да цяжкай і адказнай працы...» Але вось адбылася катастрофа. З вялікай групай беларускіх пісьменнікаў я быў арыштаваны і асуджаны за контэррэвалюцыйную дзеянасць...» Многа гадоў я правёў удалечыні ад радзімы, напісаў 150 заяў, у якіх прасіў пераглядзець прыгавор. У выніку

вярхсуд перад вайной вырашыў пераглядзець маю справу, але пачалася вайна. ... мая справа згублена, а аднавіць яе не ўяўляеца магчымым... «з прычынаў ваеннага часу». ... Некалькі месяцаў натоўп народу з атрымаў магчымасць зноў стаць грамадзянінам. ... Той-сей з беларускіх літаратараў мяне падтрымаў, але... мяне не друкуюць. Рэч у тым, што па суду я пазбаўлены выбарчых правоў на пять гадоў, і гэтае абмежаванне стала перашкодай для маіх твораў. ... Прашу Вас дапамагчы мне, таварыш Сталін, бо вельмі цяжка жыць без любімай справы.

11 красавіка 1947 г..

► МЕРКАВАННЕ

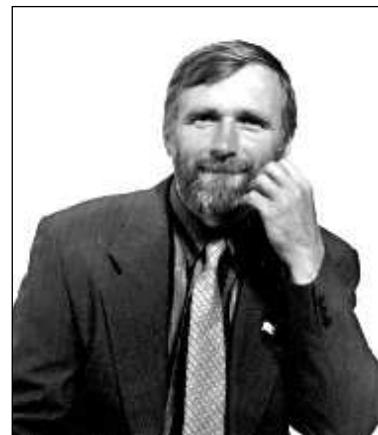
РАСКОЛЬНАЯ ПАЭМА

Язэп ПАЛУБЯТКА

Апошні падзел у пісьменніцкім асяроддзі ўвідавочкі паказвае, што беларускае грамадства працягае дзяліца па лініі «люблю – не люблю»... Калі гэтая хвароба ўжо ахапіла людзей творчасці, дык можна меркаваць, наколькі ўсе мы заражаны вірусам «любові – нелюбові» да першае асобы ў дзяржаве.

Людзей творчасці я пароўноўваю з кошкамі: гуляюць, як хочуць. Толькі і яны дзеляцца на некалькі катэгорый: сіямская з дзікім норавам; хатнія гарадскія, якія пазбаўлены геніталій і кіпшюроў ды адно й ведаюць: паесці смачна і паляжаць. Ёсць яшчэ вясковыя. Апошнія маюць свайго гаспадара, але мышы, пацукі ды дробную птушку для харчавання ловяць самі.

У пісьменніцкім асяроддзі спрадвеку існавалі групоўкі па грамадскіх, творчых інтэрсаах ды асабістай прыязнансці. Групоўкі былі не трывалыя і існавалі не працяглы час. Прыйкладам таму – творчыя пісьменніцкія саюзы дэваштых гадоў мінулага стагоддзя, такія, як «Полымя», «Узвышша», «Маладняк» і іншыя. У трывштыя гады таго ж стагоддзя савецка-сталинская ўлада паставі-

ла на мэце кіраванне ўсімі сферамі жыцця ў краіне, у тым ліку і творчасцю. Утвараецца Саюз савецкіх пісьменнікаў...

Сістэма ГУЛАГУ скасіла ўсіх, хто прагнуш вольнасці, а новыя творцы з перасцярогі за сваё жыццё былі больш паслухманными. Тым болей, створаны Саюз усім, хто быў прылічаны да яго, даваў магчымасць зарабляць на хлеб, асабліва не беручы да ўвагі значнасць твора. У большасці ўсё пісалася на заказ сістэмы. Яна паказала – яна і спічковала выдаткі, а дакладней – стымулявала халусты.

Схема творчага гарэння была простая: напісаў некалькі дзесяткаў вершаў у гонар чарговага «вялікага», «скляпаў» кніжачку, выдаў яе ды атрымаў гроши. А ці будуць чытаць гэтую кніжку – творцу не цікавіла. Аднак і ў гэтым фармаце служэння дыктатуры не ўсе творцы ўладзе

пабеглі дагаджаць. Пэўна, гэта выцякае з псіхічных асаблівасцей першароднага чалавека, які нават у Эдэме – жыві вечна і ў поўным дастатку – паўстаў за права самому выбіраць свой лёс і будаваць сваё жыццё згодна са сваім разуменнем.

На Беларусі, пэўна, як і ва ўсіх саюзных рэспубліках савецкай імперыі, русіфікацыя зрабіла сваю справу. Тыя, хто стаў сябрам Саюза пісьменнікаў, зайлелі магчымасць больш вольна друкаваць свае творы ў часопісах, выдаваць свае кнігі, зборы твораў. І чым натхнёней ты лізаў боты высокім чыноўнікам ды славіў партыю, тым большы прыбытак давала літаратурная дзейнасць. Творы пісаліся, кнігі друкаваліся, ганарапы выплочваліся. Канвеер. «Шэрайя» беларускамоўная літаратура ў кнігарнях не мела попыту. Яна пакрывалася пылам на паліцах бібліятэк. Праўда, тое датычыць не ўсіх беларускамоўных творцаў. Сапрэдныя пісьменнікі і паэты былі запатрабаваныя. Нельга не ўспомніць, з якой хуткасцю разыходзіліся кнігі Васіля Быкова, Івана Мележа, Уладзіміра Караткевіча ды іншых. Але тым не менш існавала табліца аб рангах, дакладней кажучы – зашверджаная ўладай ганаарнай сістэмы, і талент яна раўняла. Ганаровыя звонні падтрымлівалі халусты і давалі іх уладальнікам значны прыбытак.

Попыт мае сапраўдная літаратура. Яна нікому не служыць,

тым болей уладзе. Творцы хочуць быць самастойнымі і незалежнымі. Толькі цяперашній ўладзе гэта не да спадобы...

Творчая вольнасць засведчыла пра сябе пад час гарбачоўскай перабудовы. Тады паўсталі Таварыства Вольных Літаратараў. Але тут, як і ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі, былі свае крэтырскія сяброўства. ТэВэЛаўскія творцы размяркоўвалі выключна між сабою сваю літаратурную ўзнагароду — паганская «Вялілес». Наколькі дзеяснае гэтае літаб'яднанне, зараз сказаць цяжка, але яно было першай спробай у гісторыі новай Беларусі прывучыць пісьменнікаў і паэтаў быць адказнымі за сваю творчасць.

Прага вольнасці некалькіх чалавек не змагла разбурыць манумент творчай арганізацыі савецкіх часоў. Толькі тут пачаў адбывацца раскол у саміх пісьменнікаў. Яны праглі вольнасці ды адначасова хацелі захаваць старую сістэму выдання сваіх твораў, іх распаўсюду, атрымання ганаару за незапатрабаваныя чытаемі творы, якія выдаўцу не прыносяць прыбытку. І яшчэ... Паколькі большасць пісьменнікаў і паэтаў магла напісаць тое, што не адпавядае цяперашнім дзяржаўным ідэалагічным палітычым, то, адпаведна, уладам не мела сэнсу браць на сябе клопат утрымання літаратараў. Яна памкнулася аблежаваць сферу выдання і распаўсюду твораў беларускіх «вальнадумцаў» нашага часу. Адпаведна

зменшыць іх прыбыткі і сродкі для існавання. Таму ўзнікла валтузня вакол часопісаў «Крыніца», «Полымя», маёмысці арганізацыі, змены кіраўніцтва.

Вольга Іпатава на пасадзе кіраўніка Саюза зрабіла ўсё, каб згладзіць вострыя калятвичныя вуглы творчых асабоў. Не апраўдаў намер уладаў на шчыльнае супрацоўніцтва з імі новы старшыня Алеся Пащкевіч. Нягледзячы на малады ўзрост, да яго гонару, у Саюзе пісьменнікаў былі захаваны здабытыя ў апошнія гады дэмакратычныя прынцыпы неўмяшальніцтва ў творчую працу.

Адназначна, надалей улада цярпець такога свавольства не магла. Яна была зацікаўлена ў стварэнні лаяльнай да яе творчай арганізацыі, бо да гэтага часу яна ўдала падзяліла на сваіх і чужых партыі, плыні, рухі, буйныя грамадскія арганізацыі, што існуюць у межах РБ. А каб расколыніцкая палітыка не заглухла, неабходна шукаць новыя аўк'еты. І, тым не менш, найбольш праўдападобнай, застаецца версія аб тым, што ўлады толькі падтрымалі ініцыятыву зізу. Шмат каму, хто пазбаўлены божага дару – таленту, хочацца, карыстаючыся пасведчаннем сябра Саюза, друкаваць напісане імі паўсюдна ды мець ад таго прыбытак. Адным словам, вярнуцца да схемы савецкіх часоў: напісаў некалькі дзесяткаў вершаў у гонар «вялікага», «скляпаў» кніжачку, выдаў яе ды атрымаў гроши. А далей хоць трува не расці...

Улады былі радыя ініцыятырам стварэння кішэннага СП, якія захацелі служыць ёй, ды падтрымалі іх. А далей схема расколу простая, адпрацаваная не адзін год.

► РЭАКЦЫЯ

ПАРАДОКСЫ І АНТЫНОМІ МЕТАФІЗІЧНАГА «РАЗБУРАЛЬNIКА ПАРЫЖУ»

Таццяна БАРЫСЮК

**Акудовіч Валянцін.
«Разбурыць Парыж». — Мн.:
Выдавецтва «Логвінаў».**

Перакананы нігіліст Акудовіч паўстаў на папялішчы Акудовіча-гуманіста. Як працяг акудовіча-гуманістага «мяне ніяма» на грамадзянска-патрыятычным узроўні — «беларусаў трохі ёсць, а Беларусі ніяма...». Ёсць нацыянальная ўтопія — віртуальная Беларусь. І свядомы беларус альганацца «ва ўнутранай эміграцыі адносна чужароднага яму соцыуму». А ў наяўнай Беларусі, канстатуе сп. Валянцін, пануе «ідэалогія «каўбасы» і курсу долара, а не нацыянальнай культуры, мовы, незалежнасці...». І па-постмадэрнісцку прапаноўвае «згуляць у Беларускую Нацыянальную Дзяржаву». Відаць, буду мець працяжу, калі прапаную «мяне ніяма» сп. Валянціна разгледаць як заканамерны вынік постмадэрновай канцэпцыі «смерці аўтара». Аўтар памёр, Акудовіч «ніяма», ніхай жывуць чытачы гэтай кнігі і іх інтэрпрэтацыі (у тым ліку мая)!

Сумніўным падаецца Акудовічава атаясамленне нацыянальнага міфа з казкай, сцвярдженне, што «разрыў паміж дыскурсамі міфа і рэальнасці па азначэнні непераадольны», і вываду, што такое «царства міфа» здзяцінівае дарослыя, таталітарызуе-энерухомлівае іх свядомасць, адрывае яе ад рэальнай дынамічнай рэчаіснасці. Думаецца, што нашыя дарослыя міфалагізатары і міфалагізумы ў пераважнай большасці ўсведамляюць міф як ідэю для нацыянальнага адраджэння і цяжкасці, якія стварае амаль таталітарнае наяўнае быццё — каб пазбавіць беларусаў іх нацыянальнай адметнасці і не даць міфам адпаведна-аптымістычна

ўрэчаісніцца. Прыкладам, што лепшае жыццё магчымы, калі нацыянальны міф здзейснены і падмацаваны адносна высокаразвітай эканомікай краіны і яе дэмакратычным прайўленнем, — жыццё нашых суседзяў: літоўцаў, палякаў... Наконт акудовічаўскага «...якай там ісціна» ў літаратуры» таксама хацела б паспрачацца, прывёўшыя як аргумент словаў А. Разанава: «А пакуль па-ранейшаму беларускай філософіі больш у беларускім мастацтве, у літаратуры, чым у самай філософіі...».

В. Акудовіч выказаў шмат арыгінальных афарыстычных думак пра прычыну з'яўлення хрысціянства на нашых землях, пра неабходнасць адметнай патыкі як ідягістылю... Ён — майстар ідэйна-выяўленча-дакладных літаратурных партрэтаў сучаснікаў і інтэлектуальных эсэзіяў іх твораў. Так, С. Адамовіч ён вызначае як экстремальна патыкі як аўтара постмадэрновых эсэ, напоўненых «войной чытат» і «шызацісмом» інтэлектуальных гульняў.

В. Акудовіч акрэслівае канцепт сталіцы як месца для рэалізаціў амбіцый ва ўніверсальнym

маштабе, «трансляцыі ідэяў і падзеяў на ўесь ёй падлеглыя абсяг», сродку арганізацыі прасторы як цэлага. Хацелася б паспрачацца з В. Акудовічам у тым плане, што веліч асобы, якая жыве на перыферыі, тэарэтычна можа працістаяць велічыне сталіцы. У сувязі з гэтым згадваючыя словаў Максіма Танка: «Можна кружыць па свеце і яго не заўажаць, і можна, як Кант, праўжыць на адным месцы і змусіць уесь свет кружыцца вакол сябе. Усё залежыць ад таленту, ад кругазору, харектару чалавека». Сам жа В. Акудовіч прапаноўвае сучаснаму чалавеку-правінцыялу наступны способ «віртуальны» цэнтрацыі: «Цэнтр свету сёння ўсюды, дзе стаіць тэлевізар са спадарожнікамі антэнай і кампютар, падключаны да Інтэрнэту».

Да кожнай часткі эсэйтычнага дыпліму «Разбурыць Парыж», які даў назыву кнізе, прыводзяцца эпіграфы з эса-эса «Стомленасць Парыжам» Л. Дранько-Майсюка, з алегарычна-метафорычнай тэзай якога «Парыж хутку будзе разбурани» В. Акудовіч згаджаецца. Верагодна, тэма Парыжу, яскрава асэнсаваная Л. Дранько-Майсюком, і падштурхнула В. Акудовіча

да далейшага яе разгляду, ужо з пазыцыі проціпастаўлення канцептаў «сталіца» і «правінцыя». Варта нагадаць, што раней за В. Акудовіча заангажаваны «савецкія» У. Маякоўскі таксама па-своему заклікаў «разбураць Парыж» у свядомасці яго саўчынікаў-сучаснікаў: «Сягоння ж уставайце ўсе, / Разбурыўшы Парыж ад шпіляў і да нізу! / Хадзем! / Да нас! / Да нас, у СССР!» (верш «Парыж», пераклаў Максім Танк). Але У. Маякоўскі хвяляваўся за імідж і рэпутацыю савецкай краіны, усе парыжскія вабноты здаваліся яму бруднымі і бутафорскімі, а В. Акудовіч дбае пра знішчэнне «псіхалогіі аўтсайдэрства» ў сучаснай Беларусі-правінцыі ў парадунні са славутай Еўропай — цэнтрами грамадска-культурных падзеяў...

В. Акудовіч прызнаеца ў сваій «заангажаванасці постмадэрнам» і авяшччае яго напрамкам XXI стагоддзя, першай посткрызіснай ідэалогіі. Але... калі ў постмадэрнізме ёсць хоць невялікай часткай «жаночага» (што заўсёды было стваральным, спачувальным і ахойным), трэба спадзявацца, для сучаснай літаратуры яшчэ не ўсё страчана. *Тэкст друкуеца ў скроце.*

► ПАМЯЦЬ

**З ЛІСТОЎ ЯНКІ БРЫЛЯ
ДА АЛЕСЯ БЕЛАКОЗА**

«2. III. [19]93.

Дараігі Алеся Мікалаевіч! Учора атрымаў Ваша пісьмо. Шчыра дзякую.

Дніамі адзін мой менскі знаёмы ездзіў у Беласток. Я напрасіў яго паціківіца там Віталем Жалезніковічам, пра якога ў 1975 годзе гаварыў мне варшаўскі знаёмы, адзін з цывільна-каталіцкіх святароў.

Менчанін мой гаварыў з самым епіскапам Савам, потым атрымаў тэлефон святара Серфіма Жалезніковіча і пагутарыў з ім асабіст. Гэта малодшы брат Віталя і Паўла, ужо восьмідзесяцігадовы архімандрит, настаяцель Свята-Мікалаеўскага сабора.

Пра Віталя Арсенавіча айцец Серфім расказаў тое самае, што пісалі Вы, але сказаў, што Віталь быў вызвалены з лагера ў 1958 годзе, а памёр у 1970-м. У бліжэйшы час у мяне будзе магчымасць удакладніць гэтыя даты, а можа сёе-тое яшчэ, і тады я напішу Вам.

Такім чынам, мы ведаем пра трох братоў Жалезніковічаў, але дзе яшчэ два? Можа сыны Віталя Арсенавіча ведаюць. Пры нагодзе спытаце ў іх, калі ласка, — у мяне гэта не праста так цікавасць: хоцацца ведаць пра гэтую сям'ю як найбольш. Дарэчы, у Паўла Арсеневіча два сыны, Уладзімір і Віктар, абодважывуць у Гародні, старэйшы, Валодзя, зредку піша мне, віншую са святамі. Павел жаніўся позна, хлопцы яго маладыя, хутчай за ўсё не шмат ведаюць з сямейнай гісторыі...
«...> А Вы не хварэйце, — добрага Вам здароўя і светлага настрою.**Янка Брыль.**

<...> Жалезніковіч Віталь Арсенавіч нарадзіўся 1 кастрычніка 1900 года ў в. Тульгавічы Рэчыцкага ўезда Мінскай губерні ў сям'і святара Арсена Язэпавіча Жалезніковіча. <...> У 1922 г. Віталь скончыў Віленскую духоўную семінарыю. Неўзабаве памёр бацька, пакінуўшы пецярных сыноў на старэйшага — Віталю.

6 жніўня Віталь Арсенавіч быў рукаспладзены ў прэсвітэры Ярэміцкай царквы Гарадзенскай епархіі. У 1937-м за прапаганду беларускай мовы сядр прыхаджанаў пазбаўлены прыходу.

Святара-патрыёта маральна і матэрывальна падтрымалі прыхаджане, грамадскасць Гарадзенчыны і духавенства ўсёй Заходній Беларусі. У 1938 г. прататыр Жалезніковіч быў прызначаны настаяцелем Гудзевіцкай царквы Гарадзенскай епархіі. Тут айцец Віталь заслужыў вялікую павагу за міласэрнасць, працаўтасць, за прыхільнасць да роднага слова, за спачуванне да пакрыўджаных. Вельмі часта выконваў трэбы бясплатна. А за пахаванне амаль ніколі не браў платы... Сына Змітрука паслаў вучыцца ў Віленскую беларускую гімназію...

У час нямецкай акупацыі <...> сын Змітрук у суседні з Гудзевічамі вёсцы Вострава адчыніў школу, у якой працаўваў бясплатна. <...> Партызаны хаваліся ў гумне святара Віталя Жалезніковіча.

У 1947 г. прататыр Жалезніковіч прызначаецца настаяцелем Нікольскай царквы ў г. Ваўкавыску і благачынным Ваўкавыскай і Поразаўскай акругай.

У 1951 г. органы МДБ арыштавалі айцец Віталя і асудзілі да 25-гадовага занявлення ў сталінскіх лагерах смерці.

На допытух трymаўся мужна. Аднак пасля двухтыднёвых катаўванняў без сну зэк Віталь Жалезніковіч сказаў:

— Пішыце, што хочаце. Падпішу.

У зняволенні Жалезніковіч будаваў Мінскі трактарны завод, карчаваў лес Марыйскай аўтаномнай вобласці. Дапамагаў слабым у працы. Дзяліўся апошнім пайкай хлеба. Усіх падтрымліваў маральна.

Янка Брыль.

Пасля лагероў у 1954 г. яму было забаронена заставацца на Беларусі.

З 15 снежня 1954-га прататыр Жалезніковіч быў настаяцелем Пакроўскага храма ў г. Апочка Пскоўскай вобласці. У Апочцы Віталь быў узнароджаны ордэнам Святога князя Уладзіміра трэцяй ступені.

Памёр святар Жалезніковіч 5 кастрычніка 1974 года. Пахаваны ў г. Апочка побач з магілай свайг жонкі Аксені. <...>

Алеся Белакоза».

«Дараігі Алеся Мікалаевіч!

Дзякую за пісьмо, цікавыя матэрыва́лы і прыязнае стаўленне да мяне. Я заходзіў у «Наша слова», гаварыў з Ялугіным пра прысланае Вамі, і ён згадзіўся са мною, што гэта важна — расказаць, як выхаванцы віленскай беларускай гімназіі не толькі самі выходзілі з яе патрыётамі, але і ўплывам сваім дапамагалі моладзі родных мясцін у станаўленні нацыянальнай свядомасці. <...>

Напісане Вамі пра айцец Віталя Жалезніковіча збянтэжыла мяне. Я сібраваў з яго малодшым братам Паўлам, пра якога пісаў двойчы — 1956 годзе (нарыс «Сэрца камуніста», дарэчы, названы так у раздакцы, пакуль я хварэў) і ў нашы дні, што ёсць у «Польмі» № 12 за мінулы год у нарысе «Заказ і просьба». Там я пішу, што ў 1975 годзе ў Варшаве адзін з дзеячоў катапіцкага аўяндання «Пакс» гаварыў мне, што ён добра знаёмы з біскупам Віталем Жалезніковічам, які працуе ў Беласток. Пазней я спытаўся ў паста Алеся Барскага, якога Вы, думаю, ведаеце, як беласточчаніна, і ён падцвердзіў гэта, але з прапраўкай: не епіскап айцец Віталь, а архімандрит. Пісаў пра гэтага патрыёта і мой сябар Уладзімір Калеснік у сваёй кнізе «Лёсам пазнанае» (стар. 257–259). Апрочнасцю Жалезніковічу ведаюць іншыя. І нікто з нас не пачуў, што а. Віталь быў асуджаны, тым больш ажно на 25 гадоў... Па простай логіцы таго часу, ці ж мог бы яго брат Павел, хоць ён і лічыўся героям рэвалюцыйнага падполя ўбылою Заходніяй Беларусі, займаць такія пасады — першага сакратара райкома ажно на трох раёнах, быць членам ЦК КПБ, удзельнічаць ва ўсесаузных з'ездах, атрымліваць высокія ўзнагароды?.. Ці можна было наогул захаваць такое ў тягніцы?.. Віталь быў асуджаны, тым больш ажно на 25 гадоў... Па простай логіцы таго часу, ці ж мог бы яго брат Павел, хоць ён і лічыўся героям рэвалюцыйнага падполя ўбылою Заходніяй Беларусі, займаць такія пасады — першага сакратара райкома ажно на трох раёнах, быць членам ЦК КПБ, удзельнічаць ва ўсесаузных з'ездах, атрымліваць высокія ўзнагароды?.. Ці можна было наогул захаваць такое ў тягніцы?..

Добра вядома ў нас на Меншчыне, што ўвесені 1939 года браты Віталь і Павел сустракаліся. Ну, а пра яго, айцец Віталя, добра ўспамінаюць і сёння. Я з ім не быў знаёмы, нават ніколі не бачыў яго, хоць мае Загора ад Ярэмічай толькі шэсць кіламетраў. Ён сібраваў з майм сябрами Алемесем Міцюлем, ад якога я таксама чую перад вайной і ў гады акупацыі нямала добра. Словам, Алеся Мікалаевіч, я збянтэжаны тым, што Вы пісалі, і вельмі хачэць бы адпаведна яснасці...

Добра вядома ў нас на Меншчыне, што ўвесені 1939 года браты Віталь і Павел сустракаліся. Ну, а пра яго, айцец Віталя, добра ўспамінаюць і сёння. Я з ім не быў знаёмы, нават ніколі не бачыў яго, хоць мае Загора ад Ярэмічай толькі шэсць кіламетраў. Ён сібраваў з майм сябрами Алемесем Міцюлем, ад якога я таксама чую перад вайной і ў гады акупацыі нямала добра. Словам, Алеся Мікалаевіч, я збянтэжаны тым, што Вы пісалі, і вельмі хачэць бы адпаведна яснасці...

Чакаю Вашага адказу наўконт таго, што будзем прапаноўваць «Нашаму слову», а таксама трохі больш пра старэйшага Жалезніковіча. Дарэчы, лепасць я быў у Ярэмічах і калі просценчыка-прыгожай царквы пастаяў калі маглы іхняга бацькі...

Восенню 1965 года з Караткевічам і Барадуліным быў у Шчучыне, выступаў там у школе, дзе беларускую мову і літаратуру вяла — ці не Зоя Аляксандраўна Глаз, сімпатичная жанчына з адной вёскі з Міхасём Васількам? На сорам мой, я забыў?..

Усяго Вам добра, паважаны Алеся Мікалаевіч!

Янка Брыль.

► РЭЦЕНЗІЯ

**«ТРЫШЧАН» ВЯРНУЎСЯ
НА РАДЗІМУ****Алеся БРАЗГУНОЙ****Białoruski Tristan = Беларускі
Трышчан: Факсімільнае
выданне. — Wrocław: Kole-
gium Europy Wschodniej im. J.
Nowaka-Jeziorańskiego, 2007.**

В Уроцлаве ў межах IV Фесту Беларускай Культуры адбылася прэзентацыя факсімільнага выдання выдатнага помніка перакладной беларускай літаратуры XVI ст. — рыцарскага рамана «Трышчан». Адметна, што гэта першое выданне такога кшталту, падрыхтаванае беларускім наўкоўцамі-медыяўвістамі. Акрамя самай каштоўнай часткі — факсімільнага ўзнаўлення помніка — у зборніку змешчана зробленае А. Бразгуновым расчытанне рукапісу (з каментаром) і пераклад рамана на сучасную беларускую мову, а таксама арфаграфічна-арфаістичная адаптация твора Н. Староўтайавай.

Надзвычай цікавая гісторыя помніка. У 1842 г. вядомы расійска-украінскі славіст Восіп Бадзянскі, разбіраючы старынныя паперы ў Пазнанская публічнай бібліятэцы, выявіў ў сярод іх аўтамісты рукапіс. У ім былі «Аповесць пра Трышчана», «Аповесць пра Баву» і «Гісторыя пра Атылу, караля Угорскага», а таксама «Летапіс Вялікага княства Літоўскага і Жамойцкага», які сёння ўважаецца за тыповы спіс другога беларуска-літоўскага летапіснага зводу поўнай рэдакцыі і вядомы як летапіс Рачынскага. Напрыканцы летапісу пад 1545–1548 гг. змешчана невялічкая «Аповесць пра Жыгімонтата і Барбару Радзівіл», адзіны з ацалелых да нашых дзён узор арыгінальнай беларускай рыцарской літаратуры. Рэшту зборніка складаюць разнастайныя запісы прыватнага характару сям'ю Уніхоўскіх, якія захоўвала рукапіс каля 80 гадоў.

Пачатак філалагічнаму вывучэнню зборніка паклаў у 1886 г. прафесар А. Брукнер, падаўшы ў сваёй знакамітай працы (гл.: Bruckner A. Ein weissrussische Codex miscellaneus der Graflich-Raczynski'schen Bibliothek in Posen. // ASPH, № 9. Berlin, 1886. — Bd. 345–391.) апісанне манускрипта, яго палеаграфічныя адметнасці і падрабязную характеристысць лінгвістычных асаблівасцяў. Першое ж выданне тэкстаў твораў звязана з постаццю акадэміка Імператарскай акаадэміі навук у Пецярбургу А. М. Весялоўскага. Яго даследчыская праца, прысвечаная Пазнанскаму зборніку, і да сёння застаецца ў многім непераўзыдзенай. вывучэнне сямейных запісаў Уніхоўскіх дало вучонаму магчымасць сцвярджаць, што зборнік калі 1580 г., а да Уніхоўскіх патрапіў у 1598 г., у выніку аднае з выпраўваў Рыгора Паўлавіча Уніхоўскага ў Вільню. У сваім лісце да А. Весялоўскага расійскі літаратуразнаўца Пта-

Малюнак Арлена Кашкурэвіча

шыцкі піша наступнае: «У тия гады (1594–1599) вялікакнясковая канцылярыя занята была перапісаннем актавых кніг па распараджэнні канцлерыя Льва Сапегі... Кнігі перапісаныя тым жа канцылярскімі почыркам, што і пазнанскімі рукапісі... Мяркую, што рукапіс перапісаны якім-небудзь канцылярскімі пісарамі (дзякамі)... Ды і сам Рыгор быў памаці (народж. Трызна) у свяцтве... са знакамітым канцлерам Львом Сапегам, які па абавязках слонімскага старосты нярэдка быўваў па суседстве з Уніхоўскім. Пры тагачасных мочных сямейных адносінах стасункі паміж імі маглі быць даволі цеснымі».

Пасля сям'і Уніхоўскіх уладальнікамі манускрипта, хутчэй за ўсё, былі Радзівілы, на што указываюць пазнакі ў рукапісе пра знаходжанне зборніка ў пойны час у Нясвіжскай бібліятэцы. прафесар А. Мальдзіс у кнізе «І ажываюць спадчыны старонкі: Выбранае» (Мн., 1994, с. 109) апісвае, як гэты зборнік быў выкрадзены з Радзівілаўскай бібліятэкі: «Цяпер ужо ведаю, якім чынам Тытус Дзялянскі набыў 96 рэдкіх рукапісаў з Радзівілаўскай калекцыі. У 1822 годзе К. Квяткоўскі, нясвіжскі бібліятэкар, Украў іх, а затым прадаў за 2000 талераў (12 тысяч злотых) пазнанскому магнату». Сярод скрадзеных рарытэтаў аказаўся і рукапіс, вядомы цяпер як Пазнанскі зборнік. Там, у Познані, у 1842 г. яго і знайшоў Восіп Бадзянскі, там ён і захоўваецца да нашага часу.

Стара беларускі тэкст «Трышчан» з паралельным перакладам на італьянскую мову — «Il Tristano Biancorosso» — выдадзены ў 1983 г. у Фларэнцыі італьянскай славісткай Э. Згамбаци. У 1988 г. у Нью-Йорку даследчыцай Беларускага Інстытута Навукі і Мастацтва Зорай Кіпель у прэстыжнай серыі «Garland Library of Medieval Literature» «Трышчан» з'явіўся ў перакладзе на англійскую мову. Новае ж выданне 2007 года, аж

▶ ЛІТЗАМЕЖЖА

Споўнілася 145 гадоў са дня закладкі Свята-Уладзімірскага сабора ў Кіеве ў гонар 900-годдзя Хрышчэння Русі.

Будаваўся нацыянальны храм 44 гады, распісваўся 10 гадоў пад кіраўніцтвам прафесара мастацтваў Адрыяна Вікторавіча Прахава выбітнымі мастакамі XIX стагоддзя Віктарам і Апалінарем Васняцовымі, Міхailам Врублем, Міхailам Несцеравым, Паўлам і Аляксандрам Свядомскімі, Вільгельмам Катарбанскам, прадстаўнікамі Кіеўскай мастацкай школы Мікалая Мурашкі: Н. Пімоненка, З. Кастанка, А. Мамантавым, У. Замірайло.

У сувязі з гэтай знамянальнай датай Інстытуту нацыянальнай памяці Акадэміі вайсковых навук правёў у Маскве ў Культурных цэнтрах Украіны презентацыю толькі што выдадзенай унікальнай кнігі расійскага пісьменніка У. Л. Кігна-Дзядлова (1856–1908) «Кіеўскі Уладзімірскі сабор і яго мастацкія творы». Кожны ўдзельнік презентацыі атрымаў кнігу ў падарунак.

З'яўляючыся літаратурным помнікам рускага мастацтва, гэта кніга апошні раз выдавалася ў Расіі ў 1901 годзе. Аўтар Уладзімір Людвігавіч Кігн (Дзядлоў — літаратурны псевданім) — практична невядомы сучаснікам пісьменнік, вучань I. Тургенева, літаратурны крытык, паплечнік А. Чехава, біёграф У. Васняцова, мастацтвазнаўца, падарожнік і дзяржаўны службовец Міністэрства ўнутраных спраў Расіі канца XIX — пачатку XX ст. Твор уваходзіць у пералік рэкамендуюемых да чытання пры вывучэнні гісторыі мастацтвазнаўства і праваслаўя. Згадванне гэтай кнігі сустракаецца на сайтах шматлікіх адкукацыйных установ, прычым не толькі Расіі, Украіны, Беларусі і Казахстана, але і іншых дзяржаў свету, у прыватнасці, Нямеччыны і Італіі.

Трыццаць тысяч украінскіх грыўнаў (каля 6 000 доляў) атрымае за лепшы твор года лаўрэат новастворанай літаратурнай прэміі Нацыянальнага саюза пісьменнікаў Украіны (НСПУ) і Фонда Эрнэста і Наталлі Гуляк (Аўстралія). Прэмія НСПУ прысуджается аўтарам за высокомастацкія творы (проза, паэзія, публіцыстыка, крытыка), апублікаваныя напрацягу года і якія сталі яскравымі, самабытнымі і рэзананснымі з'явамі ўкраінскай літаратуры. Лаўрэатаў прэміі штогод вызначаюць Камітэт у складзе 13 чалавек з ліку вядомых і аўтарытэтных пісьменнікаў, крытыкаў, выдаўцуў Украіны. Рашэнне Камітету зацвярджает Презідый НСПУ. Вызначэнне лаўрэата будзе адбывацца на падзядні Шаўчэнкаўкага сяята «В сім'і вольні, новій», а ўрочынне прэміі — 22 траўня ў тым месцы Украіны, дзе будзе ўшаноўвацца памяць Кабзара. Новая прэмія бачыцца альтэрнатыўнай Нацыянальнай (дзяржаўнай) прэміі ў галіне літаратуры.

У ліпені 2007 г. Дабрачынны фонд імя Астраф'ева правёў апытацься сярод літаратараў Сібіры: хто лепшы сібірскі пісьменнік? У апытацьні прынялі ўдзел не толькі пісьменнікі, але і бібліятэкар, журналісты, філолагі Краснаярска, Краснайрскага краю, а таксама Пермі, Омска, Навасібрскі, Томска. Паняцце «сібірскі пісьменнік» уздэльнікі апытацьня тлумачылі максімальна шырока: гэта мог быць сібірак па месцы нараджэння або сібірак па духу. Першае месца ўпэўнена заняў Віктар Пятровіч Астраф'еў, другое — Валянцін Распушцін. Цікава, што ў агульны спіс «сібірак» патрапіў А. С. Пушкін, а таксама нобелеўскі лаўрэат Габрыэль Гарсія Маркес.

Вельмі добры «Добры малы» — менавіта так называюць незвычайні часопіс, які выходзіць у Екацярынбурзе, бо яго рэдакцыя ўважлівая і добрая да ўсіх, хто прыносяць сюды свае рукапісы. Няпроста апублікавацца ў часопісах-«таўстунах» аўтарам-пачаткоўцам і літаратарам-аматарам; «Добры малы» стаў стартаўскай пляцоўкай для выхаду да чытчыніц шматлікім пастам і празікам. «Першая пяцігодка выканана!» — прызнаўся на юбілейнай спрэваздачы-чаяванні Вілен Фельдман, галоўны рэдактар «Добрага малога», які аддае на яго існаванне сваю творчую ініцыятыву і... пенсію.

Расійскі паст і перакладнік Сяргей Главюк узна-
гароджаны медалем Рускай праваслаўнай цар-
квы Святога Вернага князя Даніла Маскоўскага.

Гэтае узнагароды ён удастоены за падрыхтоўку і ўдзел у святкаванні Дзён славянскага пісьменства і культуры ў 2002–2006 гадах.

Нарадзіме Гаўрылы Дзяржавіна, у горадзе Лайшава (Рэспубліка Татарстан), адзначылі чарговы дзень нараджэння паста. Цэнтральнай падзеяй свята стала ўрочынне літаратурнай прэміі імя Дзяржавіна. Прэмія ператварылася ў рэспубліканскую, вырас і не памер — з пяці да трыццаці тысячай расійскіх рублёў. Лаўрэатамі прэміі сталі казанскі паст і перакладнік Мікалай Бяляеў (за кнігу новых вершаў і перакладаў з татарскага «Памятаю. Чую. Кахаю») і паста Вольга Левадная (за кнігу «З крыку птушак растуць успаміны»).

Ашчадбанк Расіі прыступіў да рэалізацыі памята-
ніх срэбных манет, прысвечаных «Прыгодам Шэрлака Холмса і доктара Ватсана». Першая манета серыі прысвечаная галоўнаму героя Шэрлаку Холмсу. На адвароце манеты — Шэрлак Холмс у асобе Васілія Ліванава. Астатнія трэх манеты прысвечаныя фільмам «Скарбы Агрэ», «Сабака Баскервіляў» і «Смяротная сутычка». На ўсіх манетах прысутнічаюць Шэрлак Холмс і доктар Ватсан, а таксама міс Хадсан, сэр Генры Баскервіль, прафесар Джэймс Марыарці.

VI фестываль «Восень у Міхайлаўскім», які адбудзеца 17–20 верасня 2007 года, пройдзе ў рамках «Года чытання на Пскоўшчыне» і будзе міжнародным. Яго мэты: азначэнне стратэгіі дзялішай працы па прапагандзе кніг і рэалізацыі нацыянальнай праграмы падтрымкі і развіція чытання ў Расіі; удасканаленне механізму і істытуцыянальнай сістэмы чытання, арганізацыйнага забеспечэння гэтай дзейнасці; укараненне найболей паспяховых федэральных і рэгіональных праектаў і праграм па культурную практыку рэгіёнаў; перадача досьведу Расіі прафесійнай міжнароднай супольнасці і кансалтадыцыя расійскіх ды замежных адмыслоўцаў і даследнікаў чытання. Мерапрыемствы будуць праходзіць у Пскове і ў Пушкінскіх Гарах.

Віктар Юшчанка: «КУДЫ ПАДЗЕЛАСЯ БЕЛАРУСКАЯ МОВА?»

20 жніўня прэзідэнт Украіны Віктар Юшчанка наладзіў у Кіеве прэсавую канферэнцыю з нагоды маючых адбыцца 30 верасня выбараў у Вярхоўную Раду.

Мове статус другой дзяржаўнай. У якасці адмоўнага прыкладу наступстваў падобнага прэзідэнта Украіны называў Беларусь.

— Спекуляцыі на тэмы мовы, — адзначыў В. Юшчанка, — гэта таксама праца супраць Украіны. Мне сёння хочацца спытати: куды падзелася ірландская мова? Куды падзелася беларуская мова? Куды падзеліўся дзесяткі моў, дзяржавы якіх пайшлі па той формуле, якую нам сёння сей-той навязвавае? Я перакананы, што гэта не палітыка Украіны, а спекуляцыі, на якіх хтосьці яшчэ можа зарабляць палітычныя дывідэнты. Я выступаю супраць гэтага.

Наш. кар.

▶ ДАТА

«Зноў прыляцеў да сяброў — і таму настрой радасны». Найдзен Вылчав і Ніл Гілевіч у аэропорце «Мінск-2», 1982 г.

30 жніўня споўнілася 80 гадоў вядомаму балгарскому пісьменніку, перакладчыку беларускай літаратуры, ганаровому сябру Саюза беларускіх пісьменнікаў Найдзену Вылчаву. «Літаратурная Беларусь» віншуе літаратурнага патрыярха з высокай датай і далучаеща да паслання ягонага сябру і калегі народнага паста Беларусі Ніла Гілевіча.

Ніл Гілевіч

**ЮБІЛЕЙНАЕ ПАСЛАННЕ
НАЙДЕНУ ВЫЛЧАВУ,
балгарскому пасту
і перакладчыку,
вялікаму сябру Беларусі
і беларускай літаратуры**

Як у храме Дзевы Прастягай
Прычашчаўся і віном і хлебам.

Лік Балгарыі з глыбі вачай
Мне тады явіла баба Неда —
Матухна твая... Каб балючэй
Роднае мяне карала неба.

Балючэй! За тое, што не быў
Бацькаўшчыны абаронцам
годным.

Прысягаў: люблю.
А што зрабіў,
Каб навекі край мой стаў
свабодным?

Стаў такім, як твой:
ад нічёй
«Дабрадзейскай» волі
не залежны,
І з любой людской далечыней
Мірам і любою быў сумежны.

І любою... О, мой пабрацім!
Як і ты, з любові я не выбыў.
Нават трохі ганаруся тым,
Што спрычыніў твой любоўны
выбар,

Што пасобіў далучыць цябе —
Дар твой светлы, позір
галубіны

Да паўсталага ў тузе-журбе
Слова вешчага маёй краіны.

Больш ужо, як паўжыція
свайго,
За Дунай, у засень стром
балканскіх,
Ты нясеши нятленныя дух яго
Да разнасцежсаных сэрц
балгарскіх.

І чаруеш душы землякоў —
Як сваім уласным. Дай жса
Божа
І яшчэ табе шмат-шмат
гадкоў
Думы братнія яднаць
прыгожа!

Пані Мінцы — мой паклон,
на ўсім.
Ах, калі б вы з ёй маглі
пабачыць
Здравец* ваш на лецішчы маім!
Як разросся!.. Штось і гэта
значыць.

* Здравец (балг.) — дзікая
герань.

На сядзібі твой, у хаце твой
Я гасціў не раз, было ѹ^з
з начлегам,

2007, жнівень

► MEMORIA

**ПАМЕРЛА
ГАЛІНА
ВОЙЦІК**

13 жніўня на 81-м годзе
жыцця адышла ў іншы
свет вядомая беларуская
дзяячка, літаратар Галіна
Войцік.

Яна нарадзілася 1 ліпеня 1927 г. у сям'і Антона Войціка (беларускага літаратара, рэдактара газет, вязня польскіх турмаў) і легендарнай Зоські Верас. Галіна Войцік вучылася ў Віленскай беларускай гімназіі, Віленскім універсітэце. Закончыла аспірантуру пры Інстытуце замежных моў у Маскве, абараніла кандыдацкую дысертацию. Выкладала нямецкую мову ў Віленскім пединституте, працавала на беларускай кафедры Віленскага педуніверсітэта. Сёлета па рэкамендацыі Віленскага аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў Галіна Войцік стала чальцом гэтай старэйшай творчай арганізацыі.

Галіна Войцік стварыла кніжную серию «Партрэтавілінчукоў» пра знакамітых беларускіх дзеячоў, у тым ліку і пра свайго мужа Лявона Луцкевіча, якога яна перажыла роўна на 10 гадоў.

► КОНКУРС

«АДЗИН ДЗЕНЬ У БНР-2008»

Гісторыя склалася іначай: Беларуская Народная Рэспубліка перамагла ў 1918 годзе. Краіна рыхтуеца да 90-х угодкаў Дня Волі. Дзеянне адбываецца ў першыя трох месяцы 2008 года...

Чакаем вашыя творы жанру свабоднай мары — раман, апавяданне, гістарычна-манаграфія, падарожныя нататкі, хроніка, дзённік, рэпартаж — без абмежаванняў, па-беларуску.

Творы ў электронным фармаце дасылайце на адрес saboda@rferl.org да 15 снежня 2007 году.

Найлепшыя творы прагучыць у эфіры і будуть апублікаваны ў выдавецкай серыі «Бібліятэка Свабоды. XXI стагоддзе».

Журы: Уладзімер Арлоў, пісменнік, Аляксандар Лукашук, дырэктар Беларускай службы Рады Свабода, сябра Рады БНР, Уладзімер Някляеў, старшыня Беларускага ПЭН-Цэнтра, Алеся Пашкевіч, старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў, Сяргей Шупа, укладальнік двухтомніка «Архівы БНР».

**РЭАЛІЗМ
У ЖАНРЫ
СВАБОДНЫЙ
МАРЫ**

Аляксандар ЛУКАШУК

**Юбілей БНР — добрая
нагода памарыць на тэму, як
магло быць.**

Новы конкурс «Свабоды» прымеркаваны да 90-годдзя Беларускай Народнай Рэспублікі. Гэтае свята ў наступным сакавіку будзе адзначацца беларусамі ўсяго свету: прыйдуць канферэнцыі, сходы, канцэрты, дэманстрацыі, і «Свабода» будзе пра ўсё гэта абавязкова расказваць. Але таксама — з вашай дапамогай — мы паспрабуем расказваць пра тое, як магло быць.

Такі падыход папулярны ў свеце — і не толькі ў мастацкай літаратуры. Альтэрнатыву

ныя варыянты гісторыі — тэма сур'ёзных даследаванняў. І ў Амерыцы, і ў Еўропе папулярнасцю карыстаюцца кнігі выдавецкай серыі «Што, калі б?» — зборнікі артыкулаў аўтарытэтных гісторыкаў, дзе яны спрабуюць уяўіць, што было б, калі б, напрыклад, Пілат настойчы на сваім і не даў ук-

рыжаваць Хрыста, і той дажыў бы да сівых валасоў. Ці што было б, калі б нямецкі генеральны штаб не арганізаваў пераездзу Леніна са Швейцарыі ў Фінляндію. Мы хочам з дапамогай гэтага конкурсу паспрабаваць уяўіць, як выглядаў бы свет, калі б справа БНР перамагла.

Мы не заклікаем аўтараў працаўцаў у жанры ўтопіі, апісваць ідеальнае грамадства ў традыцыі Платона ці Томаса Мора. «Утопія» па-грэцку азначае «месца, якога няма», а БНР мела і ў пэўным сэнсе мае месца быць. У чыстыя літаратуразнаўчым сэнсе хутчэй мы маем на мэце гетэротопію — месца, у якім пераплітаюцца рэальныя і прыдуманыя магчымасці. Але рэч не ў тэрміналогії.

— іншымі словамі, гэта назіральная асока, якая бачыць свет праз рэальныя дэталі. Таму было цікава чытаць, таму твор меў такі разгалас.

Гэта можа быць раман, хроніка, дзённік, перапіска — жанр свабоднай мары не прадугледжвае абмежаванняў. Але адно пажаданне ўсё ж варта выказаць — нават у жанры «фэнтэзі» трэба пісаць так, каб можна было паверыць, што гэты дзень аўтар пражыў у БНР. Якія газеты там выходзяць, як называюцца вуліцы, што ідзе ў тэатры, якія вілюта, што за прэзідэнт стаіць на чале, які від спорту самы папулярны, ці ёсць атамныя электрастанцыі ці сваі ядернай бомбы? Таксама цікава, як спецыялісты ў палітычнай гісторыі ХХ стагоддзя сканструявалі б рэальную геапалітычную прастору, у якой БНР магла бы выйкіц — што на заходзе, што замест Еўразіі?..

Ідеальнаяе, але, спадзянемся, не ўтапічнае спадзяванне: напісаць так, каб можна было паверыць аўтару — БНР жыве.

Жадаем поспеху!

ПАВАЖАНЫЯ СЯБРЫ!

Калі вы і надалей хочаце чытаць выпускі «ЛІТАРАТУРНAY БЕЛАРУСІ», вам неабходна зрабіць папярэднюю перадаплату на «НОВЫ ЧАС» (бланкі квіткоў друкуюцца ў газете).

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» у такім фармаце (16 старонак) будзе з'яўляцца штомесяц у апошнюю пятніцу.

Пры жаданні вы можаце аформіць падпіску толькі на асобныя нумары з літаратурным выпускам.

Кошт аднаго нумара газеты — 500 рублёў.

Да сустрэчы!

► АКЦЫЯ

«БУДЗЬМА РАЗАМ!»

Грамадскае аб'яднанне «Саюз беларускіх пісьменнікаў» распачынае акцыю «Будзьма разам!» і запрашае да супрацы ўсе зацікаўленыя культурніцкія арганізацыі, аб'яднанні, установы, гурткі. Мэта акцыі — выяўленне ў рэгіёнах краіны маладых талентаў, творчая, інтэлектуальная, маральна ды арганізацыйная дапамога ім.

Мы заклікаем адгукнуцца кіраўнікоў літаратурных аб'яднанняў універсітэтаў, гімназій і школ усіх рэгіёнаў Беларусі, а таксама маладых пачаткоўцаў. Дасылайце свае каардынаты, творы, працаваны, пытанні і просьбы на адрес: 220012, Мінск, завулак Інструментальны, д.6, пак. 214.

Пасля агульнарэспубліканскага маніторынгу вас чакаюць майстаркласы вядомых беларускіх пісьменнікаў, прафесійныя дысліпути, падтрымка, сяброўскія экспкурсіі і вандроўкі, публікацыі ў друку.

Будзьма разам!

Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў

«Літаратурная Беларусь» — гэта супольны праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў», гэта альтэрнатыва адабранаму ў яго і цяпер падкантрольнаму штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва».

Гэта фармаванне незалежнай творчай думкі нацыянальнай эліты.

Гэта імкненне супрацьстаяць татальному замоўчванню вольнага мастацтва слова ў дзяржаўных СМИ.

Гэта свабодная трывуна пэатаў, празаікаў, драматургаў, крытыкаў і чытачоў Беларусі.

Гэта напамін аб тым, што Беларусь — і дзяржаўная, і літаратурная — створана пісьменнікамі, і яна патрабуе іхнія працы і апантанасці.

«Літаратурная Беларусь» — новы час чытання.